Da'vat

Нафьинг агар
халққа бешак эрур,
Балки бу наф
узингга купрак эрур.

Алишер НАВОИЙ

Ilm o'zni bilmakdir

Ma'rifat

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ • معرفت

1931 йилдан чиқа бошлаган | 1998 йил 26 август, чоршанба | Баҳоси сотувда эркин нархда | № 64-65 (7062)

Ibrat

Избоскан тумани «Пойтуғ» ширкатлар уюшмасида 584 ўринли кўп қаватли, кўркам мактаб биноси қурилиб, фойдаланишга топширилди. Шунингдек, Бўз тумани М.Жалолов номли жамоа хўжалигида яшовчи болалар ҳам янги ўқув йилини 540 ўринли янги мактаб биносида бошлашадиган бўлди.

Мустақиллигимизнинг 7 йиллик тўйига 5 кун қолди

ВАТАН БИТТА

Ватан битта, мақтови
миллиондан ошади,
Камол топиб бағрида,
севинчимиз тошади.

Назар солсак тарихга
қувончли ҳодиса кўп,
Жасур боболар юртга
содиқ бўлиб яшади.

Бугун мустақил бўлиб
бахтини топган элим
Диёрим равнақига
ўз улушин қўшади.

Кундан кунга чиройга
тўлмоқда озод ўлкам,
Ҳур замонда Тўранинг
илҳоми кўп жўшади.

Тўра ЖУМАН,
уруш фахрийси

Гўзалликка ошно муаллима

ТАНИШИБ, ФИКР БИЛДИРИНГ

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисида қабул қилинган «Таълим тўғрисида»ги ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» ҳақидаги Қонунлар, шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг «Узлуксиз таълим тизимида давлат таълими стандартлари тўғрисида» (1998 йил 5-сонли), «Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта таълимни ташкил этиш тўғрисида» (1998 йил 13 май 203- сонли) қарорлари асосида «Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартлари» ҳозирланади. Мазкур стандартларда академик лицей, ўрта махсус ва касб-ҳунар ҳамда олий таълим орасидаги ўзаро узвийлик ва боғлиқликни таъминлаш назарда тутилди.

Давлат таълим стандартлари Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги Қори-Ниёзий номидаги педагогика фанлари илмий-тадқиқот институтида ташкил этилган вақтли илмий тадқиқот гуруҳи томонидан Ўзбекистон Республикаси Фан ва техника давлат қўмитаси иннавацион дастурининг амалга оширилиши доирасида тайёрланди.

«Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартлари» узлуксиз таълим тизими учун Давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий қилиш юзасидан Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги ишчи гуруҳ ҳайъатининг тавсияси билан экспериментал вариант тарзида тавсия этилди. Стандартлар 1998—99 ўқув йили давомида республика миқёсида белгиланган мактабларда амалга оширилади, яъни дарс жараёнида синовдан ўтказилади.

Кенг жамоатчилик, таълим ходимлари, амалиётчи ўқитувчи олимлар ҳамда ота-оналардан «Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти» тўғрисидаги фикр-мулоҳазаларини қуйидаги манзилга билдиришлари сўралади: Тошкент—700003, Олмазор- 174 УзПФИТИ. т. 45-64-46, факс 45-64-46

«Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти» лойиҳаси газетамизнинг 2-,3-,4- бетларида берилмоқда.

***

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 13 майдаги 203-сонли «Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта таълимни ташкил этиш тўғрисида»ги қарорига асосан Халқ таълими вазирлиги томонидан «Умумий ўрта таълим давлат стандартларининг умумий Низоми» ва «Ўқувчилар билим даражалари сифатини назорат этишнинг рейтинг тизими тўғрисида Низом» лойиҳалари ишлаб чиқилди.

Давлат таълим стандартлари ва рейтинг тизими тўғрисидаги лойиҳалар 1998-99 ўқув йилида Ҳукумат қарори билан тасдиқланган Республикамизнинг барча вилоятлари ва Тошкент шаҳрида 23 предмет бўйича 24 та тажриба-синов майдончаларида амалиётга тадбиқ этилади.

Жойларда ташкил этилган Республика миқёсидаги тажриба-синов майдончалари Т.Н. Қори-Ниёзий номидаги ПФИТИ, Республика таълим маркази олимлари ва методистлари томонидан ишлаб чиқилган бу мақсадлар учун зарур бўлган ўқув режалари, дастурлар билан тўлиқ таъминланган.

Ўқув йили давомида тажриба-синов ишларининг бориши фақат мазкур тажриба-таянч муассасалари муаллимлари, соҳа мутахассислари эмас, балки жойлардаги барча предмет ўқитувчилари, мутахассислар, халқ таълими фидойиларининг доимий диққат-эътиборида бўлишига эришиш талаб этилади. Зеро, тавсия этилаётган ҳужжат лойиҳаларининг ҳар тарафлама пишиқ ва пухта бўлишига, такомиллашувига ҳар бир таълим жараёни қатнашчиси ўз ҳиссасини қўшади, деб ўйлаймиз.

ХТВ Умумий ўрта таълим Бош бошқармаси

Умумий ўрта таълим муассасалари (мактаблари) ўқувчиларининг билим даражаларини назорат қилишнинг рейтинг усули тўғрисидаги низом лойиҳаси билан газетамизнинг 5-саҳифасида танишасиз.

JUMLADA JAHON

• Америка Қўшма Штатларининг энг нуфузли нашриётларидан «Сент Мартин Пресс» (Нью-Йорк) Буюк Британиянинг «Керзон Пресс» фирмаси билан ҳамкорликда Ислом Каримовнинг «Ўзбекистон XX1 аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» китобини босмадан чиқарди.

• Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Акциядорлик жамиятларини бошқариш тизимини такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида»-ги қарори эълон қилинди.

• Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн иккинчи сессияси 1998 йил 28 август куни соат 10 да Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг мажлислар залида очилади.

• 22 август куни Тошкентда Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон ва Ўзбекистон ташқи ишлар вазирлари ва мудофаа вазирларининг маслаҳатлашув учрашуви бўлиб ўтди.

• Ўтган якшанба куни Россия президенти Борис Ельцин фармони билан Сергей Кириенко раҳбарлигидаги ҳукумат тўлиқ таркибда истеъфога чиққанлиги боис, бу лавозим вақтинчалик яна Виктор Черномирдин зиммасига юкланди.

• Германиянинг йирик компаниялари иккинчи жаҳон уруши даврида ўз заводларида мажбуран ишлатилган кишиларга товон тўлашга розилик билдирди – БМВ концерни ҳам узоқ давом этган музокаралардан сўнг шу мақсадда ташкил этилган махсус жамғармага зарур миқдорда маблағ ўтказишга тайёрлигини эълон қилди.

• Ҳиндистон бош вазири Атал Бихари Важпаи Покистон раҳбариятини икки мамлакат ўртасида тўпланиб қолган барча муаммоларни, жумладан, Кашмир масаласини ҳал қилиш мақсадида музокаралар бошлашга чақирди.

• Исроил кнессети (парламент) интернет компьютер тармоғида Фаластиндаги Фатҳ ташкилотининг Исроилни йўқ қилишга қаратилган ҳаракат дастури матни жойлаштирилган янги саҳифа очилганидан ташвиш билдирди.

Avgust kengashlari

САБОҚЛАРДАН АНГЛАШИЛГАН ВАЗИФАЛАР

Мамлакатимизнинг барча вилоят, шаҳар ва туманларида бўлганидек, куни кеча Бухоро вилоятида ҳам педагог ходимларнинг анъанавий август кенгашлари бўлиб ўтди. Шу ўринда бир мулоҳаза. Вилоятда ўтган бу йилги август кенгаши гарчи анъанавий саналса-да, ўзининг мазмун-моҳияти, муаммоларга теран назар ташлаб ёндашилиши ва сифати жиҳатидан ноанъанавий бўлди.

Ибн Сино номидаги вилоят санъат саройи эрта тонгданоқ карнай-сурнай садоларига тўлди. Анжуманни Бухоро вилояти ҳокимининг муовини Н.Очилов кириш сўзи билан очди ва олиб борди. Унда вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғи С.Баҳронова, вилоят ички ишлар бошқармаси бошлиғи, милиция полковниги Ҳ.Мирзараҳимов, вилоят соғлиқни сақлаш бошқармаси бошлиғи Н.Абдураҳмонов ва бош-қалар сўзга чиқиб, таълим ислоҳотлари бугунги кунда қанчалик даражада амалга оширилганлиги, вояга етмаганлар ҳуқуқбузарлигининг олдини олиш, таълим ва тиббиёт ҳамкорлиги ва бошқа масалалар хусусида атрофлича мубоҳаса этдилар.

Биз Бухоро вилояти педагогларининг халқ таълимида ўзига хос тажриба мактаби яратганликларини, унинг сифати ва самарадорлиги мамлакатимизда энг юқори ўринларда турганлигини биламиз ва буни қадрлаймиз. Аммо халқ таълими тизимида ҳали ўзига хос муаммолар ҳам йўқ эмас. Масалан, вилоят мактабларининг замонавий компьютерлар билан таъминланиш даражаси атиги 54,5 фоизни ташкил этади. Шунингдек, мактабларни тоза ичимлик суви билан таъминлаш, мактабгача ёшдаги болаларни боғчаларга кўпроқ жалб қилиш масалалари оқсамоқда. Вилоят мактабларига кўпгина малакали кадрлар етишмаслиги, айрим мактабларнинг авария ҳолатида эканлиги кишини ташвишлантиради.

Анжуман сўнггида сўз олган Бухоро вилояти хокими, Олий Мажлис депутати Самойиддин Ҳусенов туман ва шаҳар ҳокимлари, соғлиқни сақлаш, ички ишлар бошқармалари ва бошқа мутасадди ташкилот раҳбарлари эътиборини ана шу масалаларга қаратди. Ҳоким улардан мавжуд муаммоларни қисқа муддатда, сифатли қилиб бажаришларини қатъий талаб қилди. У ўқитувчининг мактабни ташлаб, бошқа ишга кетиши халқ таълими тизимида фавқулодда ҳолат даражасида эканлигини куюнчаклик билан таъкидлар экан, ўзидан тортиб барча мутасаддилар бу ҳолатга жавобгар эканликларини уқтирди.

Анжуманда Халқ таълими вазирлиги вакиллари, туман ҳокимлари ва уларнинг муовинлари, вилоятдаги етакчи ташкилот ва муассаса раҳбарлари, барча мактаб директорлари, илғор педагоглар иштирок этишди.

****

Август кенгашлари вилоят марказидан туман ва шаҳарларга кўчди. Биз Пешку туманида бўлдик. Туман фаоллари залида бўлиб ўтган анжуманда туман халқ таълими бўлими мудири С.Эгамбердиев тизимда амалга оширилган ишлар, мавжуд муаммо ва камчиликлар хусусида маъруза қилди. Туман ички ишлар, соғлиқни сақлаш бўлимлари бошлиқлари ҳам халқ таълими муассасалари билан йўлга қўйилган ҳамкорлик борасида тўхталиб ўтишди.

Анжуман ниҳоясида туман ҳокими Қаҳрамон Маҳмудов барча ҳомий ташкилотлар ва жамоа хўжаликлари раҳбарлари зиммасига мавжуд муаммолар юзасидан алоҳида вазифалар юклади.

Умуман олганда, бу йили Бухоро вилоятидаги август кенгашлари жуда кўтаринки руҳда, байрамона кайфиятда ўтди. Энг асосийси, бу ерда ҳокимиятнинг халқ таълимига кўрсатаётган катта эътибор ва ғамхўрлиги бўлди. Халқ таълими ва ҳокимият ҳамкорлиги бундан кейин ҳам мустаҳкам бўлаверсин.

Норали ОЧИЛОВ,
«Маърифат»нинг махсус мухбири

***

Самарқанд вилоятида ҳам август кенгашлари давом этмоқда. Пахтачи туманида бўлиб ўтган анжуманда туман ҳокими Эшбой Умматов «1998 йил халқ таълими ходимларини ижтимоий муҳофаза қилиш бўйича тадбирлар» мавзуида маъруза қилди. Унда вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғи А.Бекмуродов ҳам сўзга чиқди.

Шунингдек, Самарқанд шаҳрида ҳам шундай анжуман бўлиб ўтди. Уни шаҳар халқ таълими бўлими мудири М.Раҳимбердиева кириш сўзи билан бошлади. Кейин Сиёб, Темирйўл, Боғишамол туманлари халқ таълими бўлимларининг шўъба йиғинлари бўлиб ўтди.

Анжуманда Темирйўл тумани халқ таълими бўлими мудири, Олий Мажлис депутати З.Ҳасанова сўзга чиқиб, Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири Ж.Йўлдошевнинг «Маърифат» газетасида босилган «Сабоқлар ва вазифалар» номли мақоласидан келиб чиқадиган вазифалар хусусида сўз юритди.

Эшмирза МАҲМУДОВ,
«Маърифат»нинг ўз мухбири

(Давоми 6-бетда)

«Ma'rifat» anketasi

1. Мустақиллик деганда нимани тушунасиз?
2. Истиқлолдан сўнг таълим - тарбия соҳасида қандай ўзгаришлар рўй берди, деб ўйлайсиз?
3. Мустақил юртимиз ёшларининг келажагини қандай тасаввур қиласиз?

ЕТТИ ЙИЛ ҲОСИЛАСИ

1. Аввало, илм-фаннинг ривожи учун имкониятлар кенгайди. Олий ўқув юртлари сонининг ошиши, институтларнинг университетларга айлантирилиши фикримнинг исботидир. Бу илм-фан тараққий этади, деганидир.

2. Таълим-тарбия тизимидаги ўзгаришларнинг сон-саноғи йўқ. Номзодлик, докторлик диссертацияларининг ўз тилимизда ҳимоя қилиниши ҳам инқилобий ўзгаришлардан. Ахир илгари биз бундай ҳуқуқдан маҳрум эдик, бинобарин, мустақиллик бизга эркинликни, миллий ғурурни қўш қўллаб тутқазди.

3. Ёшлик—бу шижоат, билим, ақл-заковат. Институтимизда таҳсил олаётган талабаларга қараб туриб, хаёлимдан шу ўйлар кечади. Улар — олий мактабнинг маҳсули. Йигит-қизлар республикамиздаги 60 га яқин олий мактаб бағрини тўлдириб турган улкан кучдир.

И.НОСИРОВ,
Тошкент вилоят Давлат педагогика институти ўзбек ва қозоқ филологияси факультети декани, филология фанлари номзоди

ЭЛЛИК ЙИЛДАН КЕЙИН 6-бет

Ishbilarmon va zamon

ДЕҲҚОНОБОДДА НИМА ГАП?

ёхуд Қарашинадаги «можароли» бир бино хусусида

Гапнинг бўларидан бошлайдиган бўлсак, бир-икки йилдирки, Қашқа воҳасининг ҳали у, ҳали бу еридаги катта-кичик «гурунглар»да «Деҳқонободда болалар» ва ўсмирлар ижодкорлик уйи» қурилаётган экан. Ана шу бинони маҳаллий бир ишбилармон йигит сотиб олиб, ўзига ишхона қилиб олганмиш...» қабилидаги «узуқ-юлуқ» гап-сўзлар тарқалиб қолди.

Шу каби миш-мишлар мени Деҳқонобод туманига етаклади. Мен туман ҳокимлигига, халқ таълими бўлими ва ўша ишбилармон йигит, «Алишер» хусусий кичик корхонаси раҳбари Абдушукур Дониевлар билан учрашиб, анча-мунча маълумотларни аниқладим.

Хуллас шундай тафсилотга дуч келдим. 1995 йил бошида Деҳқонобод тумани маркази ҳисобланмиш Қарашина қишлоғидаги қурилиши битмаган айрим бинолар Қашқадарё вилояти давлат мулкини бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ҳудудий бошқармаси томонидан «Ким ошди» савдосига қўйилади. Бундай бинолар орасида вилоят капитал қурилиш бошқармаси томонидан савдога қўйилган ана шу «жанжалли бино» ҳам бор эди.

(Давоми 6-бетда)

САДАҒАНГ КЕТАЙ, «БОТАНИКА» 6-бет

Abiturient - 98

КИРИШ БАЛЛАРИ ЮҚОРИ БЎЛДИ

Талабаликка даъвогарнинг юрагидаги иккиланиш барҳам топди. Бири у ёқлик, бири бу ёқлик. Бири хурсанд, иккинчиси уйга чўмган, айримлари хафа. Бу табиий ҳол, кимдир киради, кимдир «йиқилади».

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги 60 та олий ўқув юртларида абитуриентларни талабаликка қабул қилиш учун ўтказилган тест натижалари эълон қилинди. Шундан 6 таси педагогика олий ўқув юртларидир.

Олий ўқув юртларига кириш баллари бу йил анча юқори бўлди. Масалан, ТошМИда давлат грантига белгиланган максимал балл 200. ТошДУ журналистика факультетида 180 балл. Ҳуқуқшунослик институтида эса 200 дан ҳам юқори. Жаҳон тиллари университетида 145 балл.

Баллар, бу тақдирлар. Баллар кимнидир қувонтирса, кимнидир тўлов-контракт тизими билан ўқишга рўпара қилди. Аммо шунга етолмаганлар ҳам қанча...

Янги ўқув йилига саноқли кунлар қолди. Талабаликка қабул қилинганларни илк ўқув машғулотлари кутмоқда. Омад кулиб боққан барча абитуриентларни, тўғрироғи, талабаларни табриклаб, қолганларга эса янада қунт билан тайёргарлик кўришларини, келгуси йилда уларга ҳам омад ёр бўлишини тилаб қоламиз.

XABARLARI — MMM

«Bilimdon oila»

«Oila yili» munosabati bilan Surxondaryo viloyati Qiziriq tumanida «Bilimdon Oila» ko'rik-tanlovi bo'lib o'tdi. Tadbir shiori «Vatan ostonadan, jamiyat poydevori oiladan boshlanadi» so'zlaridan iborat bo'lib, ishtirokchilar o'zaro oila va uning muqaddasligi haqida bahslashdilar. Bellashuvda o'zining teran fikri va mushohadalari bilan Mirzayevlar oilasi g'olib deb topildi.

Fotima JUMAYEVA

Gapiruvchi kitob

Namangan viloyati madaniyat ishlari boshqarmasiga qarashli viloyat ko'zi ojizlar maxsus kutubxonasida yaqinda bo'lib o'tgan radio spektakl asosida «Gapiruvchi kitob» ko'rsatuvi o'tkazildi, unda kitobsevarlarni qiziqtirgan mavzu asosida gazeta va jurnallardagi yangiliklar bilan tanishtirib borildi. Shu bilan birga bibliografiya bo'limida yangi olingan yassi bosmali adabiyotlarga bibliografik ishlovlar berildi.

Nodir AHMEDOV

Bayramga bag'ishlov

Xorazm viloyatining Qurbon ota nomli kutubxonasida mustaqilligimizning 7 yilligiga bag'ishlanib, yaqinda madaniy me'ros vorisligi, o'zbek mo'jizasi, ilmiy hunarmandchilik va milliy qadriyatlar, «O'zbekiston: kecha, bugun va ertaga» mayzularida kitob ko'rgazmalari bo'lib o'tdi. Ayniqsa, «Ozod yurt qo'shig'i» musiqali kompozitsiya tadbir qatnashchilari, kitobxonlar tomonidan qiziqish bilan kutib olindi.

Muxtasarxon KARIMOVA

MMM — XABARLARI

Faxriylar faxrimiz

Farg'ona tumanining markaziy madaniyat bo'limi madaniyat soxasida mehnati singan faxriylarni chaqirib, «Qalb qo'rimiz sizga faxriylar» mayzuida katta konsert uyushtirildi.

Tumanning «Vodil chashmasi» xalq dastasi xushovoz xonandalarining kuy va dilrabo raqslari kechaga fayz kiritdi va barchaning raxmatini eshitdi.

Abduvali MURODOV

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ ДАВЛАТ ТАЪЛИМ СТАНДАРТИ

Лойиҳа

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартини жорий этиш зарурлиги миллий кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, миллий умумий ўрта таълимни халқаро даражага олиб чиқиш, унинг бундан буён тубдан қайта қуриш ишларини ҳисобга олган ҳолда фаолият кўрсатиши, таълим дастурлари ва ўқув-методик мажмуаларни янги мазмун билан бойитиш, ташкилий-бошқарув фаолиятини туб демократик ва гуманистик тамойиллар асосида ўзгартириш талаблари билан шартланади.

Давлат таълим стандарти умумий ўрта таълим мақсад ва вазифаларини ҳисобга олган ўқувчининг шахсияти томон юз тутган,ўқув-тарбия жараёнини демократлаштирган ва инсонпарварлаштирган, ижтимоий институт сифатида мактабнинг ҳуқуқларини кенгайтирган, унга миллий қиёфа бахш этган ҳолда ишлаб чиқилди.

Мактабнинг миллий асоси умумий ўрта таълимнинг умуминсонийдан ташқари салмоқли равишда миллий компонент тақдим этилган мазмуни каби муҳим кўрсаткичи билан қаноатлантирилган. Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартида ҳар бир таълим соҳасининг (ўқув фанининг) янги мазмунини белгилашга бой миллий-ибтидоий, маданий-тарихий анъаналар ва жаҳон ютуқлари, шунингдек, тараққийпарвар педагогик ва ахборот технологияси ҳисобга олинган.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартида таълим-тарбия тузилиши, ўқувчиларни ривожлантириш мазмуни, шакллари, методлари ва воситаларида ўз аксини топган туб ўзгариш мақсадлари назарда тутилган.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартини жорий этиш қуйидагиларга ёрдам беради:

1.Таълим муассасаларининг турлари, умумий ўрта таълим олиш шакллари хилма-хил бўлган шароитда Ўзбекис-тон Республикасида таълимий макон бирлиги;

2.Муҳим рағбатлантирувчи омиллар асосида ўқувчиларда ўқишга бўлган қуйидаги каби ижобий мотивлар шакллантириш:

а)ўқув материалларининг тушунарлилигини ошириш;

б)ўқув юкламасини меъёрлаштириш;

в) ўқувчиларнинг умумий тайёргарлик даражасига қўйиладиган талабларни ва уни баҳолаш мезонларини англаб етишлари.

3.Бир хиллаштирилган ўлчовлар ва ўлчов тартиблари асосида ўқувчиларнинг тайёргарлик сифатига объектив баҳо бериш.

4.Педагог меҳнати натижаларини ўқувчилар эришган ўқув ютуқларининг давлат таълим стандартларига мослигини ҳисобга олган ҳолда баҳолашга ўтиш. Бу нарса таълимнинг педагогик технологиясини танлашда эркинлик беради.

5.Асосланган бошқарув қарорларини қабул ыилиш.

6.Ўқув режасида ўқувчиларнинг қобилиятлари, қизиқишлари ва мойилликларига кўра танлаб шуғулланишлари учун кафолатланган вақт ажратиш.

Биринчи бўлим. Умумий ўрта таълимни стандартлаштириш

1.1. **Умумий ўрта таълимнинг асосий қоидалари**[1]

Умумий ўрта таълимнинг мақсади ўқувчиларга давлат таълим стандарти талабларига мос тарзда таълим ва тарбия бериш ва уларни ривожлантириш ҳамда шахснинг таълим олиш ҳуқуқини таъминлашдан иборат. Умумий ўрта таълим ўқувчилар оладиган билимларнинг зарур ҳажмига асос солади, ўқувчилардаги ташкилотчилик қобилияти, малакалари ва амалий тажрибасини ривожлантиради, дастлабки касб-ҳунар мўлжали ҳамда бундан кейинги академик лицей ёки касб-ҳунар коллежида таълим олиш йўналишини танлаш учун ёрдам беради.

Умумий ўрта таълимнинг вазифалари:

ўқувчиларнинг тизимли билим олишларини таъминлаш, уларда бу билимларни ўзлаштириш эҳтиёжини ўстириш, таянч ўқув, илмий ва умуммаданий билимларни шакллантириш;

меҳнат кўникмаларини, ижодий мустақил фикрлашни, касб танлашга ва теварак атрофдаги оламга онгли муносабатни шакллантириш;

миллий ва умуминсоний қадриятларни табиий бирлаштириш асосида ўқувчиларда юксак маънавий-ахлоқий фазилатларни тарбиялаш ўз Ватани ва халқига садоқатли фуқарони шакллантириш; таълимнинг узлуксизлиги ва узвийлигини, мактаб ўқув дастурларининг академик лицей ва касб-ҳунар коллежларининг дастурлари билан узвий ўзаро боғланишини таъминлаш.

Умумий ўрта таълим қуйидаги икки босқичдан иборат: бошланғич таълим (I—IV синфлар), умумий ўрта таълим (V—IX синфлар).

Бошланғич таълим ўқиш, ёзиш, ҳисоб, ўқув фаолиятининг асосий малака ва кўникма, назарий тафаккур унсурлари, ўқув ҳаракатлардаги ўз-ўзини назорат қилиш малакалари, нутқ ва хулқ-атвор маданияти, шахсий гигиена ва соғлом турмуш тарзи асосларининг эгалланишини таъминлаш учун даъват этилган.

Бошланғич таълимда болаларнинг қобилиятларига кўра ўқув-тарбия фаолиятини табақалаштиришга қуйидагилар ҳисобига эришилади: таълим жараёнларининг кўп вариантлилиги; ўқув материалини ўрганиш суръати; болаларга ўқув фанларини чуқурлаштириб ўрганиш йўналишларини танлаш имкониятини бериш; болаларнинг якка имкониятларига кўра ўқув топшириқларини мослаштириш, тенглаштириш синф ва гуруҳларини ташкил этиш.

Умумий ўрта таълим ўқувчи шахсида, унинг мойилликлари, қизиқишлари ва ижтимоий ўз-ўзини белгилашга бўлган лаёқатларининг қарор топиши, фан асосларидан тизимли билим олиш, кенг дунёқараш ва ижодий тафаккурининг шаклланиши, теваракдаги оламга эҳтиётлик билан муносабатда бўлиш, халқнинг бой маънавий ва маданий меросидан баҳраманд бўлишни таъминлайди.

Умумий ўрта таълим доирасида Давлат таълим стандартлари талабларига мувофиқ тарзда билимларни турли савияда табақалаштириб ўзлаштириш амалга оширилади. Бунинг учун ўқув материалини бир хилда ўзлаштириш имкониятига эга бўлган ўқувчилар учун жадаллаштирилган дастурлар асосида таълим жараёни ташкил этилади. Ўқувчиларнинг шахсий қобилиятларини ривожлантириш, индивидуал истеъдодларини тарбиялаш учун ихтисослашган мактаблар ёки синфлар ташкил этилади.

1.2. Умумий ўрта таълим Давлат таълим стандартининг моҳияти ва тузилиши[2]

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти Ўзбекистон Республикаси «Таълим тўғрисида»ги қонунининг муайян қисми изоҳини таъминловчи асосий меъёрий ҳужжат.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти деганда умумий ўрта таълимнинг истиқболдаги ижтимоий мақсадларини акс эттирадиган ҳамда ўқувчиларнинг жамият ва давлат томонидан илгари сурилаётган таълим мақсадларига эришиш борасидаги имкониятларини ҳисобга оладиган билим олганлик, давлат меъёрлари сифатида қабул қилинаётган асосий параметрлар тизими тушунилади.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти асосан ўқув-тарбия жараёнини такомиллаштиришга доир педагогик назария, илғор педагогик тажрибанинг органик бирлиги ва ўзаро боғланиши асосида умумий ўрта таълим тизимидаги меъёрлар, параметрлар, қоидалар, ўқитиш савияси ва сифати кўрсаткичларини белгилаб беради.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти структурани, мазмунни ва уни тақдим этиш даражасини аниқлаб беради, таълим,тарбия натижаларини ва ўқувчиларнинг ривожланишини ўлчаш ва таҳлил қилиш метод ва шаклларини белгилайди. Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти воситасида умумий ўрта таълим талаб этилаётган даражаси стабиллиги, унга доимий равишда қайта эришув ва жамият ҳамда давлатнинг ривожланиши, фан, маданият ва техника тараққиётининг жаҳон даражаси истиқболларига жавоб берадиган такомиллаштириш иши таъминланади.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти моҳиятан умумий ўрта таълимнинг қуйидаги асосий кўрсаткичларига - таркибий қисмларига доир минимал мажбурий талаблар баёнини ифода этади: таянч ўқув режаси (Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартининг юқори даражаси сифатида), таълим соҳалари (ўқув фанлари) мазмуни, шахснинг академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида ўқишни давом эттириш учун умумий таълим тайёргарлиги.

УЎТ ДТС таълим муассасалари (мактаблар), умумий ўрта таълим тизимидаги педагогик ва илмий-педагогик кадрларни аттестациядан ўтказиш, уларнинг фаолиятини аккредитациялаш ва баҳолаш тартиби ҳамда механизмларига доир талабларни белгилаб беради.

УЎТ ДТС миллий умумий ўрта таълим мактабининг тузилиш ва функционал жиҳатдан туб қайта қурилишини ҳисобга олган ҳолда амалга оширишини регламентлайди. Кейингиси таълим дастурлари ва ўқув-методик мажмуаларининг мазмунини янада бойитиш, умумдемократик тамойиллар - ўқувчилар шахсига мурожаат этиш, ўқув-тарбия жараёнларини демократлаштириш, инсонпарварлаштириш, мактабнинг ижтимоий институт сифатидаги ҳуқуқларини кенгайтириш асосидаги ташкилий-бошқарув вазифаларини ўзгартириш негизида амалга оширилади.

Умумий ўрта таълим муассасаси (мактаб) юридик шахс саналади ва қонунчиликда белгиланган тартибда ташкил этилади.

Таълим муассасаларида «Таълим тўғрисида»ги Қонун, «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»га мувофиқ умумий ўрта таълим мақсад ва вазифаларини амалга ошириш учун ташкилий, психологик_педагогик, методик шарт-шароитлар яратилади.

Умумий ўрта таълим муассасасининг устави Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 5 январь қарори билан тасдиқланган «Таълим муассасаси уставини ишлаб чиқиш тартиби»га мувофиқ ишлаб чиқилади. Устав таълимни бошқариш ваколатига эга бўлган давлат органи томонидан тасдиқланади ва ижрочи ҳукуматнинг жойлардаги органларида қайд қилинади.

УЎТ ДТС таълим муассасасининг ўқувчиларнинг ўқув юкламасини: кундалик, ҳафталик ва йиллик ўқув юкламалари чегараси; мактаб мақомини (даражасини), ўқув фанларининг осон-қийинлигини ҳисобга олиш асосида дарс жадвалларини рационал тарзда тузиш; синфларнинг тўлдирилиш чегараси ва оптималлаштириш сари йўналтирилишини таъминлайди.

Таълим муассасаларида УЎТ ДТС талабларига кўра ўқиетганларнинг қобилияти, эҳтиёжларига, шунингдек, мактаб педагоглар жамоаси имкониятлари ва унинг моддий жиҳозланганига боғлиқ равишда амалга оширилади.

Умумий ўрта таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ва аккредитациялаш, шунингдек, педагогик кадрларни аттестациядан ўтказиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилаб берган тартибга мувофиқ ваколатли орган томонидан ўтказилади. Аттестациядан ўтказиш даврийлиги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланган таълим муассасаларининг давлат аттестацияси ва аккредитацияси ҳақидаги Низом билан белгиланади.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти қуйидагиларни меъёрлайди:

а)таълим дастурларининг мажбурий минимал мазмуни;

б) ўқувчилар ўқув юкламасининг максимал ҳажми;

в) битирувчиларнинг умумий таълим тайёргарлиги савиясига доир талаблар.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти тузилиши қуйидагилардан иборат:

1) таянч ўқув режаси (умумий ўрта таълим давлат таълим стандартининг юқори даражаси);

2)таълим соҳалари (ўқув фанлари) ўзагининг мазмуни;

3)ўлчовлар тизими, ўлчов ишлари;

4)битирувчиларнинг тайёргарлик савиясига доир талаблар.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти қуйидагиларни ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилган:

1. Умумий таълим дастурлари мақсадларининг умумий ўрта таълим дастурлари мақсадларига мослиги, уларнинг мазмун, узвийлик ва ўзаро тобелик жиҳатдан мувофиқлашганлиги.

2.Умумий ўрта таълимни ўқувчилар шахсини ҳар томонлама ривожлантиришга мўлжалланган умумий таълим соҳалари мазмуни орқали инсонпарварлаштириш.

3. Умумий ўрта таълимни унинг мазмунини теварак-атрофдаги воқелик ва инсон фаолияти жараёнлари орасидаги моҳиятли асослар ва хилма-хил алоқалар сари йўналтириш орқали йириклаштириш.

4. Умумий ўрта таълим мазмунини танлашдаги, таълим, тарбия ва ўқувчилар шахсини ривожлантириш шакллари, методлари ва воситаларидаги инновацион жараёнларни рағбатлантириш шароитларини яратиш асосида умумий ўрта таълимни тараққий эттириш.

5. Таълимнинг миллий тизимида тузилиш ва мазмунни шакллантириш анъаналари билан унга нисбатан бўлган замонавий талаблар ўртасида юзага келган тарихий узвийлик.

6. Умумий ўрта таълим соҳасида меъёрлаштиришнинг ватан ва чет эл илғор тажрибаси ҳамда ижтимоий лойиҳалаш билан нисбатланганлиги.

7. Давлат таълим стандартида белгилаб берилган умумий ўрта таълимнинг дастурларининг мақсадлари ва битирувчиларнинг тайёргарлик савиясига қўйилган талабларни назорат этиш мумкинлиги.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти умумий ўрта таълимнинг оптимал ташкил этилишини таъминлайди ва мазмунини белгилайди:

янги педагогик ва ахборот технологиясини яратиш ва ундан фойдаланиш;

ўқувчиларни касб-ҳунарга йўллаш ва уларнинг касбгача бўлган тайёргарлиги;

интеграциялашган ўқув курсларини ишлаб чиқиш ва тайёрлаш;

давлат тили ва хорижий тилларни, гуманитар-ижтимоий ва эстетик циклдаги ўқув фанларини ўрганишнинг аҳамиятини кучайтириш;

ўқувчиларнинг иқтисодий, ҳуқуқий, экологик, тиббий-гигиеник таълимини такомиллаштириш.

Иккинчи бўлим.

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ ДАВЛАТ ТАЪЛИМ СТАНДАРТИНИНГ МАЗМУНИ

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартларининг мазмуни ўзида таълимнинг мажбурий ва ихтиёрий компонентларини мужассамлаштиради.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартининг мажбурий (давлат) компоненти ўқувчилар тайёргарлигининг етарли, минимал зарур савиясини белгилаб беради. Унинг мазмуни умумий ўрта таълим муассасалари томонидан кафолатланади. Ушбу компонент давлат ва жамиятнинг ижтимоий буюртмаси, шахснинг қизиқишлари ва эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда белгиланади.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартининг қўшимча (мактаб) компоненти ўқувчиларнинг эҳтиёжлари ва қобилиятларидан, мактабнинг моддий-техника ва кадрлар билан таъминланганидан, Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-иқтисодий регионлари талабларидан келиб чиқиб белгиланади. Қўшимча компонентнинг ҳажми ва мазмунини жойларда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги томонидан ўрнатилган меъёрларга мувофиқ таълим бошқармалари бўйича вакил қилинган органлар белгилаб беради.

Мактабнинг ўқув-тарбия ишлари умумий ўрта таълим таянч ўқув режаси ва мажбурий дастурлари асосида амалга оширилади.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти ўқув фанлари рўйхатини, умумий таълим дастурларини, таянч ўқув режаси воситасида ўқиш даври давомийлигини белгилаб боради.

2.1. Таянч ўқув режаси — умумий ўрта таълим Давлат-стандартининг асосий даражаси[3]

Умумий ўрта таълим мактаблари учун таянч ўқув режаси давлат таълим стандартининг таркибий қисми бўлиб, у таълим соҳаларини меъёрлашга ҳамда мактабнинг молиявий таъминотини белгилашга асос бўладиган давлат ҳужжатидир. Таянч ўқув режаси ўқув фанлари бўйича бериладиган таълим мазмунини ўқувчига етказиш учун ажратилган ўқув соатларининг минимум ҳажмдаги миқдорини ифодалайди. У ҳар бир синфда муайян ўқув фанлари бўйича давлат таълим стандартларига мувофиқ бериладиган таълим мазмунини аниқлашга асос бўлади.

Умумий ўрта таълим мактаблари учун таянч ўқув режаси иккита ўзаро боғлиқ бўлган давлат компоненти ва мактаб компонентидан ташкил топган. Таянч ўқув режасидаги Давлат компоненти Ўзбекистон Республикаси ҳудудида таълим соҳасидаги умумийликни таъминлайди, умумий ўрта таълим мактаблари битирувчилари томонидан билим, кўникма ва малакаларнинг давлат таълим стандартларида белгилаб берилган минимум миқдорини эгаллашларини кафолатлайди, уларнинг академик лицей ёки касб-ҳунар коллежларида ўқишни давом эттиришларига асос яратади. Давлат компонентига кирган ўқув фанлари таълим стандартлари асосида тузилган дастурларга биноан ўқитилади. Таянч ўқув режасининг давлат компоненти қуйидаги таълим соҳалари таркибига кирадиган ўқув предметларини ўз ичига олади:

1. Тил (она тили, давлат тили, хорижий тиллар).
2. Ижтимоий-гуманитар ўқув фанлари (адабиёт, тарих, давлат ва ҳуқуқ асослари, иқтисодий билим асослари).
3. Аниқ фанларга асосланган ўқув фанлари (математика, информатика).
4.Табиий фанларга асосланган ўқув фанлари (физика,-кимё, биология, табиёт ва география).
5.Эстетика соҳасидаги ўқув фанлари (одобнома, чизмачилик, тасвирий санъат, мусиқа, меҳнат таълими, жисмоний тарбия).

Таянч ўқув режасидаги мактаб компоненти мактабнинг дарс соатларига бўлган эҳтиёжини қондириш ҳамда ўқувчиларнинг индивидуал иқтидорини ривожлантиришга имкон беради. Мактаб компонентига кирган ўқув соатларини ўтишда Халқ таълими вазирлиги ҳайъати томонидан тасдиқланган дастурга таянилиши лозим. Таянч ўқув режасининг мактаб компоненти мактаб ихтиёрига берилган қуйидаги машғулотларни ўз ичига олиши мумкин:

1.Ихтиёрий ўрганиладиган ўқув фанлари.

2.Ўқувчилар билан индивидуал шуғулланишга йўналтирилган машғулотлар.

Умумий ўрта таълим муассасаларига мўлжалланган тажриба-таянч ўқув режасини ишлаб чиқиш асослари

Ўзбекистон Республикаси умумий ўрта таълим муассасалари таянч-тажриба ўқув режаси таълим олувчиларга бериладиган таълимнинг юқори меъёрини белгилайди, давлат таълим стандартлари асосида синфлар ва фанлар бўйича давлат ва мактаб ихтиёридаги соатларга ажратилган ўқув соатлари миқдорини тақсимлайди.

Таянч-тажриба ўқув режасидаги давлат компоненти Ўзбекистон Республикаси ҳудудида таълим соҳасидаги умумийликни таъмин этади; умумий ўрта таълим муассасаларини битирувчилар томонидан билим, кўникмаларнинг энг кам (минимум) миқдори эгалланишини кафолатлайди, уларнинг кейинчалик академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларида ўқишни давом эттиришларига замин яратади.

Ўқув режасидаги мактаб компонентидан фойдаланиш ҳар бир таълим муассасасига ўз қиёфасига эга бўлиш имконини беради, ўқувчиларнинг ўзига хос интилишларига, характер хусусиятлари ва қизиқишларига мос тарзда индивидуал ривожланишларига шароит яратади.

Таянч-тажриба ўқув режаларини ишлаб чиқишда қуйидаги асосий масалаларни ҳал этиш инобатга олинган:

мамлакатнинг ижтимоий, иқтисодий ривожланишидан келиб чиққан ва жамият талаби, замонавий фан, техника, технология ва маданият ютуқларини ҳисобга олган ҳолда умумий ўрта таълим таркибий тузилиши ва мазмунини такомиллаштириш;

ўқувчиларнинг ёши ва физиологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда унга юклатилган ўқув юкламаларининг санитария-гигиена меъёрларига мос бўлишини таъминлаш;

умумий ўрта таълим босқичига узлуксиз таълим тизимига, навбатдаги касб-кор эгаллашга тайёрлаш босқичи сифатида қараш;

умумий ўрта таълимнинг устуворлигини эътибордан четда қолдирмай, ўқувчилар ўрганадиган ўқув фанлари сонини кўпайтирмаслик;

Республиканинг ҳудудий, демократик, маънавий-педагогик шарт-шароитларини ҳисобга олиш;

маънавий-ахлоқий тарбиянинг самарали шаклларини жорий қилиш;

ўқувчилар ижодкорлигининг ривожланишига шароит яратиш, уларнинг қобилияти ва қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда айрим ўқув фанлари чуқур ўрганиладиган синфларни ташкил этиш;

ўқув режаларини яратишда маҳаллий ва жаҳон педагогикаси тажрибаларини таҳлил этиш;

умумтаълим соҳасида узлуксизликни таъминлашга имкон берадиган интеграциялашган курсларни яратиш.

Давлат компонентидаги таълим соҳалари бўйича бир-бирига яқин ўқув фанларини уйғунлаштириш, алоҳида ўқув фанлар учун узлуксиз таълим истиқболларини яратиш, соҳаларда ўрганилаётган предметлар сонини кўриб чиқиш ва ўзгартириш, пировард оқибатда қуйидаги ўқув фанларини жорий этишга имкон беради:

филология соҳасидан она тили ва адабиёт, давлат ва хорижий тиллар киритилган бўлиб, улар жами ўқув вақтининг 40,5 %и ни ташкил этади. Бу соҳа ўқувчилар саводхонлигини таъминлайди, тўғри ёзиш, талаффуз, мустақил фикрлаш усуларини ўргатади, адабий образлар воситасида миллий, маънавий фазилатларни тарбиялайди.

Ўзбек мактаблада она тили ва адабиётни ўргатишга ўзгаришлар киритилди. Ўзбекистонлик барча фуқароларнинг мамлакат ижтимоий ҳаётига фаол киришиб кета олиши ҳамда ўзаро мулоқотга қулайлик яратишини кўзлаб, таълим давлат тилидан бошқа тилларда олиб бориладиган барча мактабларга давлат тилини ўрганишга баробар вақт ажратилди.

Ўқув режасидаги хорижий тилларни ўрганиш соҳаси жами соатларнинг 13,7%ини ташкил этади.

Табиий билимлар соҳасининг ўқувчилар онгида олам табиатининг илмий манзараларини шакллантириш ва таълимни инсонпарварлаштириш муаммосини ҳал этишда етакчи рол ўйнайди.

Ўқув режасида табиий ўқув фанларини ўрганиш асосий ўринлардан бирини эгаллаган (14,7%), бу йўналишда интеграциялашган курслар («Табииётшунослик», «Табиёт») яратилган.

Ижтимоий билимлар соҳасида (6,7%) ўқув фанларидан Ўзбекистон тарихи, умумий тарих, давлат ва ҳуқуқ асослари, иқтисодий билим асослари ўқувчиларга ўз давлати тарихи ва давлат қонунларини, унинг иқтисодий ривожланишини ўргатади.

Математик таълим соҳаси математика, алгебра, геометрия, алгебра ва анализ асослари, информатикани қамраб олади. Бу соҳага жами ўқув вақтининг 19,7%и ажратилади. Меҳнат таълими ўқув режасига меҳнат номи билан киритилган, у ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришни янада кучайтириш, уларни замонавий ишлаб чиқариш асослари, маиший хизмат, уй ва оилавий хўжаликни юритиш ва оила бюджетини олиб боришга ўргатиш мақсадини уйғунлаштиришни кўзда тутади.

Меҳнат таълими бошланғич таълимда (I-IV синфларда):

Математика ва конструкциялаш, тасвирий санъат ва бадиий меҳнат каби интеграциялашган курслар ўрганилиши мумкин;

V-VII синфларда:

Уй маданияти, уй иқтисоди курслари ўқувчиларнинг ижтимоий эстетик диди ва дунёқарашини кенгайтиради, оилавий ҳаёт ва турмушда керак бўладиган сабоқларни беради.

«Санъат» деб номланган соҳа ўз ичига эстетик ва бадиий циклни қамраб олади (тасвирий санъат, мусиқа, одобнома) ва у жами ўқув соатларининг 7,4%ини ташкил этади.

Жисмоний тарбия таълими соҳасида: жисмоний тарбия, инсон хавфсизлиги асослари ўрганилади бу соҳага 7,4% ўқув вақти ажратилади.

Таянч-ўқув режаси (1-, 2- иловаларга қаранг) асосида тажриба-синов ўқув дастурлари яратилади. Мазкур ўқув режа ва дастурлар 1998/99 ўқув йили давомида тажриба-синовлардан ўтказилади, пировардида таклиф этилаётган ўқув режасига тузатишларни киритиш мумкин бўлади.

Ўзбекистон Республикасидаги таълим ўзбек тилида олибб ориладиган умумий ўрта таълим ўқув муассасалари тажриба-таянч ўқув режасининг ўқув фанлари бўйича соатлар тақсимоти таҳлили

I.Таълим соҳалари бўйича

1.Филология (она тили ва адабиёт, давлат тили, хорижий тиллар) - 40,5%

2. Математика (математика, информатика ва ЭҲМ асослари) -18,9%

3. Ижтимоий билимлар (тарих, давлат ва ҳуқуқ асослари, иқтисодий билим асослари) - 6,7%

4.Табиий билимлар (физика, кимё, биология, табиёт ва география) - 14,1%

5.Санъат (одобнома, мусиқавий маданият, тасвирий санъат, чизмачилик) - 7,1%

6.Соғломлаштириш машғулотлари (жисмоний тарбия) - 7,1%

7. Меҳнат таълими - 5,6%

II. Ўқув фанлар бўйича

1. Она тили ва адабиёт - 26,7%
2. Хорижий тиллар - 11,5%
3. Тарих - 5,3%
4. Давлат ва ҳуқуқ асослари - 0,8%
5. Иқтисодий билим асослари - 0,8%
6. Математика - 18,4%
7. Информатика - 1,2%
8. Физика - 3,3%
9. Кимё - 2,5%
10. Биология - 3,3%
11. Табиёт - 2,5%
12. География - 3,3%
13. Тасвирий санъат - 2,8%
14. Чизмачилик - 0,8%
15. Мусиқавий маданият - 2,8%
16. Технология - 5,0%
17. Жисмоний тарбия - 7,4%
18. Одобнома - 1,6%

2.2. Умумий ўрта таълим соҳалари (ўқув фанлари) нинг мазмуни[4] .

Умумий ўрта таълим Давлат таълим стандартининг ҳар бир таълим соҳаси (ўқув фанлари)нинг мазмуни ўқувчиларни миллий мустақиллик, халқ, унинг буюк намояндалари: Амир Темур, Заҳириддин Бобур, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино, Мирзо Улуғбек, Муҳаммад ал-Хоразмий, Аҳмад ал-Фарғоний, Алишер Навоийларнинг бой интеллектуал, маънавий-ахлоқий меросини ўргатиш асосида таълим-тарбия беришни назарда тутади. Шу билан бир қаторда, уч даража (минимал, асосий ва ихтисослаштирилган) асосида ўқув материалини минималлаштириш, яхлитлаштириш ва тушунарлилигини таъминлаш каби асосий дидактик тамойиллар босқичма-босқич амалга оширилади.

1. Минимал даража — муайян таълим соҳаси бўйича ҳар бир ўқувчи ўзлаштириши зарур бўлган таянч мазмун. Бу даража билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш учун пойдевор вазифасини ўтайди ва у барча учун мажбурийдир.

2. Асосий даража — умумий таълим доирасида минимал даражага нисбатан тўлиқроқ ва чуқурроқ маълумот бериш натижасида кенгроқ тасаввур ҳосил қилишни назарда тутади. Барча таълим олувчилар учун умумий моҳият касб этган, ихтисослаштириш учун муайян замин яратадиган билим ҳажми.

3. Ихтисослаштирилган даража — маълум таълим соҳаси бўйича бериладиган билимларга қизиқадиган, бу билимларни муваффақиятли тарзда чуқур ўзлаштиришга қодир бўлган ўқувчиларга мўлжалланган махсус билим ҳажми.

«Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти»да умумий таълим соҳалари учун ажратилган ўқув соатларининг умумий миқдори 9226 ўқув соатини ташкил этади. Шундан 3310 дарс соати I-IV синфлар учун, 5916 соат эса V-IX синфлар учун тақдим этилади.

БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМ (I—IV синфлар)

Даврнинг долзарб талаблари ва жамият тараққиёти билан ҳамнафас ривожланиб борувчи таълим тамойилларига асосланиб, жаҳон тажрибасига таянган ҳолда Ўзбекистон Республикасидаги бошланғич таълим таянч ўқув режаси доирасига она тили, математика, табиат ҳамда инсон ва жамият таълим соҳалари киритилди.

Она тили таълими соҳаси

Она тили таълим соҳаси таянч ўқув режасида «Она тили ва ўқиш» таркибида ўқитилади. «Она тили ва ўқиш» учун 1216 ўқув соати ажратилган. Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	I	II	III	IV	Жами
Ҳафталик ўқув соати	8	8	10	10	36
Йиллик ўқув соати	264	272	340	340	1216

Она тили таълими бошланғич синф ўқувчиларида саводхонлик ҳамда ёзма ва оғзаки нутқ малакаларини, ахлоқ ва нафосат меъёрларини шакллантиришга йўналтирилади.

Она тили таълими мазмунининг асосий йўналишлари:

Ўзбек тилининг сўз бойлиги, грамматик воситалари, боғланишли нутққа оид ишлар.

Математика таълими соҳаси

Математика таълимига 675 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	I	II	III	IV	Жами
Ҳафталик ўқув соати	5	5	5	5	20
Йиллик ўқув соати	165	170	170	170	675

Математика таълим мазмунининг асосий йўналишлари: сон ва ҳисоб; натурал сонлар ва ноль, нарсалар саноғи, сонларни таққослаш; миқдорлар, уларни таққослаш ва ўлчаш; арифметик амаллар ва уларнинг қоидалари; миқдорлар орасидаги боғланишлар; сонли ва ҳарфий ифодалар, касрлар, қавслар, сонли ифодаларда амалларни бажариш тартиби; сонли тенгликлар ва тенгсизликлар; «ортиқ», «кам», «...та ортиқ», «...та кам», «...марта ортиқ», «...марта кам», «тенг».

Геометрик шакллар: геометрик миқдорларни ўлчаш, нуқта, кесма, кўпбурчак, айлана, доира, узунлик, юза; циркуль ва чизғич ёрдамида геометрик шаклларни ясаш; текисликда шаклларнинг ўзаро жойлашиши; шаклларнинг хоссалари.

Табиат таълими соҳаси

Табиат таълим соҳасига 136 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	I	II	III	IV	Жами
Ҳафталик ўқув соати	1	1	1	1	4
Йиллик ўқув соати	34	34	34	34	136

Табиат таълимининг мазмуни болаларни теварак-атрофдаги табиат билан таништиришга, уларда олам тузилиши ва табиат ҳодисалари ҳақида бошланғич тасаввур ҳосил қилишга, илмий дунёқараш куртакларини шакллантиришга, табиатга муҳаббат уйғотишга, ундан оқилона фойдаланишни ўргатишга йўналтирилади.

Табиат таълим соҳасининг асосий йўналишлари:

жонли ва жонсиз табиат, табиатни ўрганиш усуллари, жисм ва моддалар, коинот (Қуёш, Ой ва юлдузлар), Ер ва ундаги табиат, табиат ҳодисалари, ўсимлик олами, ҳайвонот дунёси, одам ва унинг саломатлигини муҳофаза қилиш, Ўзбекистон табиатини муҳофаза қилиш.

«Инсон ва жамият»таълими соҳаси

Инсон ва жамият таълими соҳасига одобнома, тасвирий санъат, мусиқа, меҳнат таълими ва жисмоний тарбия ўқув машғулотлари киради. Инсон ва жамият таълим соҳаси учун жами 810 соат ажратилган. Унинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	I	II	III	IV	Жами
Ҳафталик ўқув соати	6	6	6	6	24
Йиллик ўқув соати	198	204	204	204	810

Инсон ва жамият таълими соҳаси учун ажратилган ўқув соатларининг алоҳида ўқув машғулотлари бўйича тақсимоти қуйидагича:

Ўқув машғулотлар	Синфлар I	II	III	IV	Ҳафталик ўқув соати	Йиллик ўқув соати
Одобнома	1	1	1	1	4	34
Тасвирий санъат	1	1	1	1	4	34
Мусиқа	1	1	1	1	4	34
Меҳнат таълими	1	1	1	1	4	34
Жисмоний тарбия	2	2	2	2	8	68

Инсон ва жамият таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналиш лари: жисмоний тарбияга оид: ўқувчиларнинг жисмоний ривожланишини таъминлаш, биринчи тиббий ёрдам, чиниқиш ва касалликларнинг олдини олувчи омиллар, инсон саломатлигини муҳофаза қилишга қаратилган билим ва малакалар; мусиқага оид: мусиқа санъатининг турлари, халқ миллий чолғу асбоблари, нота ёзуви, инсон ҳис-туйғулари, миллий руҳ ҳамда атроф-муҳитни турли мусиқий оҳанглар ёрдамида англаш имконини берувчи мусиқаларнинг атоқли ижодкорлари; тасвирий санъатга оид: моддий борлиқни, инсоният оламини ранг ва тасвирлар воситасида ҳис эта олиш, бадиий тасвир, тасвирий санъат намуналари, санъат асарларини идрок этиш, гўзаллик тушунчаси; одобнома: меҳнат таълими, ҳуқуқий ва иқтисодий билимларга оид: ўқув фаолияти, инсон меҳнати, касб-ҳунар тушунчаси, инсоннинг ижодкорлик қобилияти, буюк кашфиётлар, жамиятнинг эҳтиёж ва талаблари; ҳуқуқ ва ҳуқуқбузарлик; давлат тушунчаси, давлатнинг рамзий белгилари, она-Ватан туйғуси, Ўзбекистон аҳолиси ва миллий таркиби, мамлакат ҳаётидаги саналар, қишлоқ ва шаҳар аҳолиси ҳаёти, миллий урф-одатлар, миллий ғурур, ахлоқий тушунчалар, ўзининг ва ўзгаларнинг ҳатти-ҳаракатини баҳолаш, муомала маданияти; уй хўжалиги, оилада фарзанднинг бурчи, оила иқтисодиёти, бозор муносабатлари, савдо-сотиқ пул ва унинг бирликлари, нарх ва унинг ўзгарувчанлиги, хомашё табиий материал эканлиги, мода ва миллий кийим.

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ
(V — IX синфлар)

«Давлат тили» таълими соҳаси

Таълим ўзбек тилидан бошқа тилларда олиб бориладиган мактаблар учун «Давлат тили» ўқув фанига 782 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	2	3	3	3	3	3	3	3	23
Йиллик ўқув соати	68	102	102	102	102	102	102	102	782

«Давлат тили» ўқув фани ўқув материаллари мамлакатимизда яшаб таълим олаётган бошқа миллатга мансуб ўқувчиларда нутқий фаолиятни шакллантириш, уларни ўзбек халқининг бой адабий ва маънавий меросидан, миллий қадриятларидан хабардор қилиш, турли миллат вакиллари орасида ижтимоий мулоқот маданиятини шакллантириш имконини беради.

«Давлат тили» ўқув фани мазмунининг асосий йўналишлари: ўзбек тилидаги фаол сўзлар, ўзбек тилида фикр баён қилиш учун грамматик материаллар, нутқий фаолиятни шакллантиришга хизмат қиладиган тил бирликлари, ўзбек адабиётининг йирик намоёндалари ва уларнинг асарлари.

«Она тили» таълими соҳаси

Таняч ўқув режасида «Она тили» таълим соҳасига 612 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	6	5	3	2	2	18
Йиллик ўқув соати	204	170	102	68	68	612

V-IX синфларда ўқувчиларнинг саводхонлигини такомиллаштириш ва нутқини ривожлантириш мақсадида қуйидаги йўналишларда таълим берилади: фонетика, лексикология, морфология ва синтаксис, сўзларнинг услубий хосланиши, боғланишли нутқ элементлари.

«Лексикология» бўлимида ўзбек тилининг сўз бойлиги тадрижий асосда босқичма-босқич ўқувчиларнинг нутқига сингдирилади.

Шу асосда уларда сўз маъноларини англаш, қиёслаш, сўз қўллаш, матн яратиш, фикр ифодалаш кўникмалари шакллантирилади.

«Морфология ва синтаксис» бўлимида ўзбек тилидаги грамматик воситалар, уларнинг ифодаланиши, имлоси, синонимияси ҳамда қўлланилиши ўргатилади. Сўзларнинг услубий хосланишини ўргатиш асосида ўқувчиларда сўз қўллаш, матн мазмунини англаш, давр руҳини ҳис этиш каби кўникмалар такомиллаштирилади.

«Боғланишли нутқ элементлари» бўлимида ўқувчиларнинг ёзма нутқини ривожлантириш, иш қоғозларини юритиш малакаларини ҳосил қилиш, ижодий фаолият устида иш олиб борилади.

Адабиёт таълим соҳаси

Адабиёт ўқув фанига таянч ўқув режасида V-IX синфлар учун 442 ўқув соати ажратилган. Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами

(Давоми 3-бетда)

[1] Давлат сиёсати ва умумий ўрта таълимнинг қурилиш принциплари, ташкилий-бошқарув ва таълим жараёнини регламентлаш «Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта таълим тўғрисидаги Низом»да белгилаб берилган.

[2] Давлат таълим стандартларининг вазифалари таълимдаги стандартлаштириш объектлари «Ўзбекистон Республикаси узлуксиз таълим тизимида давлат таълим стандартлари тўғрисида»ги Низом билан белгиланган.

[3] Таянч ўқув режаси экспериментал тарзда тақдим этилган.

Унга Ўзбекистон Республикаси мактабларида 1998-99 ўқув йили давомида ўтказилган апробация натижалари асосида лозим бўлган ўзгартириш ва қўшимчалар киритилади.

[4] Мазкур бўлим таълим соҳалари (ўқув фанлари)мазмунининг мағзини қисқача тақдимоти тарзида тақдим этилган. Экспериментал апробация ва ўқув режаси ва дастури тасдиқлангандан сўнг, УҲТ ДТСнинг меъёрий талаблари даражасида шакллантирилади.

1-ИЛОВА

Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта таълим муассасаларининг ягона (қайси тилда ўқитилишидан қатъий назар) тажриба таянч ўқув режаси

Т/р Ўқув предметлари	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Ҳафталик умумий соатлар ҳозирда	таклиф	+/-	жами соатлар ҳозирда	таклиф	+/-
	синфлар, ҳафталик умумий соатлар, давлат ихтиёридаги соатлар														
1. Давлат тили	2	2	2	2	3	3	3	3	3	20	21	1	680	71	34
2.Она тили ва адабиёт	8	8	10	9	7	5	5	5	70	67	–3	2380	2270	-110	
3.Хорижий тил				3	3	3	3	3	14	15	1	476	510	34	
4.Тарих					2	2	3	3	3	13	13	0	442	442	0
5.Давлат ва ҳуқуқ асослари					1	1	1	2	1	34	68	34			
6.Иқтисодий билим асослари					1	1	1	2	1	34	68	34			
7.Математика5	5	5	5	5	5	5	5	5	44	45	1	1496	1525	29	
8.Инфоматика							1	2	2	3	1	68	102	34	
9.Физика						2	2	2	2	7	8	1	238	272	34
10.Кимё					2	2	2	6	6	0	204	204	0		
11.Биология					2	2	2	2	8	8	0	272	272	0	
12.Табиёт ва география1	1	1	1	2	2	2	2	14	14	0	476	475	-1		
13.Чизмачилик							1	1	2	2	0	68	68	0	
14.Тасвирий санъат1	1	1	1	1	1	1			7	7	0	238	237	-1	
15.Мусиқавий маданият	1	1	1	1	1	1	1		8	7	–1	272	237	-35	
16.Меҳнат	1	1	1	1	2	2	2	1	1	14	12	-2	476	407	-69
17.Жисмоний тарбия2	2	2	2	2	2	2	2		18	18	0	612	610	-2	
18.Одобнома	1	1	1	1					5	4	-1	170	135		-35
Ҳафталик умумий соатлар сони (давлат ихтиёридаги соатлар	20	22	24	24	30	32	33	34	35	454	254	0	8636	8616	-20
Мактаб ихтиёридаги соатлар	2	2	2	2	2	2	2	2	2	27	18	-9	918	610	-308
Ҳафталик энг кўп дарслар сони	22	24	26	32	34	35	36	37	281	272	-9	9554	9226	-328	
Амалий меҳнат машғулотлари (кун ҳисобида)					6	6	10	16							

Изоҳ: дастлаб ўқув йили барча синфларда 34 ҳафта деб ҳисобланган булса, ҳозирда соғлиқни сақлаш вазирлиги таклифига биноан биринчи синфда 33 ҳафта, 2-9 синфларда 34 ҳафта қилиб белгиланган.

2-илова

Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта таълим ўқув муассасаларининг ягона (қайси тилда ўқитилишидан қатъи назар) тажриба-таянч ўқув режаси

Т/р Таълим соҳалари	Ўқув предметлари	Синфлар	1П	Ш	1У	У	У1	УП	УШ	1Х	Ҳафталик умумий соатлар	Жами соатлар
		Давлат ихтиёрдаги соатлар										
1. Филология	Давлат тили		2	2	2	3	3	3	3	3	21	714
2.	Она тили ва адабиёт	8	8	10	10	9	7	5	5	5	67	2270
3.	Хорижий тил					3	3	3	3	3	15	510
4. Ижтимоий билимлар	Тарих					2	2	3	3	3	13	442
	Давлат ва ҳуқуқ асослари							1	1		2	68
	Иқтисодий билим асослари						1	1			2	68
7.Математика	Математика5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	45	1530
8.	Информатика								1	2	3	102
9. Табиий	Физика						2	2	2	2	8	272
10.билимлар	Кимё						2	2	2	2	6	204
11.	Биология						2	2	2	2	8	272
12.	Табиёт ва география	1	1	1	1	2	2	2	2	2	14	475
13. Санъат	Тасвирий санъат	1	1	1	1	1	1	1			7	237
14.	Мусиқавий маданият	1	1	1	1	1	1	1			7	237
15.	Одобнома	1	1	1	1						4	135
16. Технология	Меҳнат	1	1	1	1	2	2	2	1	1	12	407
17.	Чизмачилик								1	1	2	68
18. Жисмоний тарбия ва инсон муҳофазаси асослари	Жисмоний тарбия	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18	610
	Ҳафталик умумий соатлар сони (давлат ихтиёридаги соатлар)	20	22	24	24	28	30	31	32	33	254	8616
	Мактаб ихтиёридаги соатлар	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18	610
	Ҳафталик энг кўп дарслар сони билимлар	22	24	26	26	32	34	35	36	37	272	9226

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ ДАВЛАТ ТАЪЛИМ СТАНДАРТИ

(Боши 2-бетда)

Адабий таълим мазмунининг асосий йўналишлари: халқ оғзаки ижоди намуналари, мумтоз адабиёт асарлари, ҳозирги замон адабиёти намуналари, адабиёт назариясига оид маълумотлар.

Адабиёт ўқув фанидан таълим олиш жараёнида ўқувчилар халқ оғзаки ижоди намуналаридан, ўзбек халқининг бой адабиётидан баҳраманд бўладилар, уларда бадиий дид, нафосат ҳисси ривожланади ҳамда турли жанрдаги асарларни идрок этиш кўникмаси таркиб топади.

Таълим рус тилидан бошқа тилда олиб бориладиган мактабларда рус тили таълим соҳаси

Таълим рус тилидан бошқа тилда олиб бориладиган мактабларда рус тили таълим соҳаси учун 510 ўқув соати ажратилган.

Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	3	3	3	3	3	15
Йиллик ўқув соати	102	102	102	102	102	510

Таълим рус тилидан бошқа тилда олиб бориладиган мактаблардан рус тили таълим соҳаси рус тили воситасида ўқувчиларнинг дунёқараши, фаол ҳаётий ўрнининг шаклланишини; инсоний аҳлоқий сифатларни тарбиялашни; фаол (1750 бирлик) ва пассив сўз бойлиги, фразеологик минимумни ўрганишни; таянч фонетик, орфоэпик, сўз ҳосил қилувчи, орфографик ва грамматик кўникмаларни эгаллашни; рус тилида мулоқот қила олиш малакаларини ўзлаштиришни; монологик ва диалогик нутқ воситаларини қўллаган ҳолда турли ҳолат ва вазиятларда ўз фикрини баён қила олиш, баҳслашувларда ўз фикрини ҳимоя қила билиш, рус тилидаги турли жанрдаги (илмий-оммабоп, ижтимоий-сиёсий) матнлардан керакли ахборотларни олиш, уларни жамоат ва касбий мажбуриятларини бажаришда қўллашни ўрганишни таъминлайди.

Нутқ материалларини ўзлаштиришда сўз ва нутқнинг шакли ва тузилишининг тўғри қўлланишига, уларнинг шакл ва тузилишини ўрганишда сўз маъносининг универсал типлари, шунингдек нутқ этикетини ўргатишга алоҳида эътибор берилади.

Рус тили таълими мазмунини бойитиш мақсадида адабий ўқиш дарслари жорий қилинади. Улар ўқувчиларнинг сўзлаш ва фикрлаш фаолиятини фаоллаштиришга, эмоционал-образли нутқни ривожлантиришга, ўқувчи шахсининг маънавий-ахлоқий имкониятларини шакллантиришга қаратилади. Шунингдек, адабий ўқиш дарслари ўқилган манба билан боғлиқ элементар назарий-адабий тушунчалар, ўлкашунослик ва маданиятшуносликка оид ахборотларни ўргатишни ҳам назарда тутади.

Хорижий тиллар таълими соҳаси

Таянч ўқув режасида хорижий тилларга 510 ўқув соати ажратилган. Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	3	3	3	3	3	15
Йиллик ўқув соати	102	102	102	102	102	510

Чет тилдаги сўзлар: ўқилган матнни тушуниш учун 2000 сўз бирлиги ((СБ))дан, нутқий материал оғзаки нутқда қўллаш учун чет тилидаги камида 700-800 фаол ((СБ)) минимуми ва ўқиш учун, ўқилган ёки эшитилганни тушуниш учун камида 2000 ((СБ)) минимуми; тил материалини таҳлил қилишга хизмат қиладиган грамматик билим ва қоидалар; оғзаки нутқ фаолиятининг турли шакллар (сўзлашиш, гапириш, ўқиш, эшитиш) эгаллашга имкон берувчи малака ва кўникмаларни тарбиялаш;

оғзаки нутқ фаолиятининг турли кўринишларида мулоқот кўникмаларини эгаллаш учун ўқувчилар қуйидаги нутқий билим, кўникма ва малакаларни ўзлаштирадилар;

- талаффуз, оҳанг, графика;
- нутқнинг сўз жиҳатлари: самарали ўзлаштириш, оғзаки нутқни ривожлантириш учун лозим бўлган 800 (СБ), шу жумладан, сон, олмош, кўмакчи, боғловчи; ўқувчининг сўз бойлигини кенгайтириш учун сўз ҳосил қилиш воситаларини билиш; нутқнинг грамматик жиҳатлари - ҳам самарали, ҳам рецептив ўзлаштириш учун грамматик материал; синтаксис (оддий ва қўшма гаплар); морфология - сўз туркумлари: от, кўмакчи, равиш, феъл; феъл боғланишлар ҳақида тушунча, феълнинг ҳозирги замон, ўтган замон, келаси замон шаклларини ҳосил қилиш ва қўллаш.

Тарих таълими соҳаси

Тарих таълими соҳасига 442 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	2	2	3	3	3	13
Йиллик ўқув соати	68	68	102	102	102	442

Тарих таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари:

Жаҳон ва Ўзбекистон тарихидан ҳикоялар, ибтидоий давр тарихи, қадимги дунё тарихи, ўрта асрлар тарихи, ҳозирги давр тарихи, мустақил Ўзбекистон тарихи.

Тарих таълими жараёнида ўқувчилар ватанимиз ва маданиятимизнинг ўтмиши, ўзбек халқининг замонавий ҳаёти ва турмуш тарзи, аждодларимизнинг узоқ асрлар давомида қолдирган бой маънавий меросини ўрганадилар.

Давлат ва ҳуқуқ асослари таълими соҳаси

Давлат ва ҳуқуқ асослари таълими соҳасига таянч ўқув режасида VIII-IX синфлар учун 68 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	1	1	2
Йиллик ўқув соати	34	34	68

Давлат ва ҳуқуқ асослари таълими соҳасининг мазмуни ўқувчиларнинг бошланғич ҳуқуқий билимларини шакллантиришга йўналтирилган.

Давлат ва ҳуқуқ асослари таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари: ўзбек миллий давлатчилиги ва унинг тараққиёти, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, ҳуқуқ ҳамда тенг ҳуқуқлилик тушунчасининг ривожланиши, жиноят ва жиноятчилик, давлат чегаралари, давлат суверенитети, ҳуқуқий давлат асослари, суверен давлатнинг халқаро ҳуқуқлари, фуқаролик тушунчаси, Ўзбекистонда давлат бошқаруви.

Иқтисодий билим асослари таълими соҳаси

Иқтисодий билим асослари таълими соҳасига таянч ўқув режасида VIII-IX синфлар учун 68 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	1	1	2
Йиллик ўқув соати	34	34	68

Иқтисодий билим асослари таълими соҳасини ўрганиш натижасида бозор иқтисодиёти, янги иқтисодий сиёсатга ўтишнинг тамойиллари, иқтисодиётнинг янги структураси ҳақида билим берилади, кўникма ва малакалар шакллантирилади.

Иқтисодий билим асослари ўқув фани мазмунининг асосий йўналишлари: бозор иқтисодиёти, Ўзбекистоннинг бозор иқтисодиётига ўтиш шарт-шароитлари, Ўзбекистон иқтисодиётининг янги структураси (саноат ишлаб чиқариши, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши, тадбиркорлик), мактаб хўжалиги унсурлари, фойдали ва унумли меҳнат.

Математика таълими соҳаси

Математика таълими соҳасига ўқув режасида V-IX синфлар учун 850 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	5	5	5	5	5	25
Йиллик ўқув соати	170	170	170	170	170	850

Математика таълими соҳаси ўқувчилар онгида сон тушунчасини кенгайтириш, улар устида арифметик амалларни бажариш, тенгламалар ва баъзи геометрик тушунчаларни баён қилиш, шунингдек, ясашга доир содда масалалар ҳамда юзаларни ҳисоблашга йўналтирилади.

Математика таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари: натурал сонлар ва ноль, касрлар ва уларнинг хоссалари, нисбат ва пропорциялар, фоизлар, бутун сонлар, рационал сонлар, ҳақиқий сонлар, мутлоқ ва нисбий хатоликлар, тақрибий қийматлар, квадрат илдиз, ифодаларни шакл алмаштириш, тригонометрик функциялар, асосий тригонометрик қийматлар, келтириш формулалари, арифметик ва геометрик прогрессиялар, тенглама ва тенгсизликлар, функциялар, уларнинг графиги ва хоссалари, геометрик шакллар ва уларнинг хоссалари, геометрик катталикларни ўлчаш, кесма, нуқталар орасидаги масофа, бурчак, параллел ва перпендикуляр тўғри чизиқлар, учбурчак, Пифагор теоремаси, синус ва косинуслар теоремаси, кўпбурчаклар, айлана ва доира, вектор, стереометрия унсурлари, содда кўпёқлилар, шар, цилиндр, конус.

Информатика таълими соҳаси

Информатика таълими соҳасига ўқув режасида VIII-IX синфлар учун 102 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	1	2	3
Йиллик ўқув соати	34	68	102

Информатика таълими соҳаси ўқувчиларда алгоритм, компьютер ва замонавий ахборот технологиялари ҳақида тасаввурларни ҳамда турли масалаларни ҳал этишда компьютердан фойдаланиш қоидалари ва усулларининг оддий кўникмаларини шакллантиришдан, шу билан бирга, республикамиз ижтимоий ҳаётида замонавий ахборот технологияларининг тутган ўрни, аҳамияти, уни жамиятимиз ва фан-техника тараққиётига таъсири, ривожланиш истиқболлари билан таништиришга йўналтирилган.

Информатика таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари: ахборот, компьютер, алгоритм ва унинг ижрочиси, замонавий компьютер техникаси, тасвирлаш, кодлаш, ўлчаш ва қайта ишлаш усуллари, замонавий ахборот технологиясининг аҳамияти ва тараққиёти, дастур ва дастурлаш тиллари, операторлар, интеграллашган тизимлар, автоматлаштирилган ишчи жойи ва бошқариш тизимлари, қоғозсиз ахборот технологияси.

Физика таълими соҳаси

Физика таълими соҳасига ўқув режасида VI-IX синфлар учун 272 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	2	2	2	2	8
Йиллик ўқув соати	68	68	68	68	272

Физика таълими соҳасида классик ва ҳозирги замон физикаси, шунингдек, астрономия унсури сифатида коинот физикасидан ўқувчиларнинг илмий дунёқарашларини ривожлантириш, ижтимоий турмушда ва ўқишни давом эттиришлари учун зарур бўладиган билим, кўникма ва малакаларга эга бўлишлари таъминланади.

Физика таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари:

физик ҳодисалар (ёруғлик, иссиқлик, товуш, жисмларнинг ҳаракати, электр ҳодисалари) ҳақида маълумотлар, механик ҳаракат (кинематика, динамика, суюқлик ва газлар механикаси асослари, тебраниш ва тўлқинлар), молекуляр физика (модданинг агрегат ҳолатлари, иссиқлик ҳаракати, термодинамика асослари), электр (электр заряди, электр майдони, ток кучи, кучланиш, қаршилик, токнинг иши ва қуввати, электромагнит ҳодисалари), ёруғликнинг тўлқин ва корпускуляр хусусиятлари, атом ва ядро физикаси асослари, коинот физикаси.

Кимё таълими соҳаси

Кимё таълими соҳасига ўқув режасида VII-IX синфлар учун 204 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	2	2	2	6
Йиллик ўқув соати	68	68	68	204

Кимё таълими соҳасини ўқитиш жараёнида керакли кимёвий билим ва амалий малакалар шакллантирилиши таъминланади. Кимё таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари: кимёвий тушунчалар, модда, молекула ва атомлар, анорганик бирикмалар. Кимёвий унсурлар даврий қонуни ва даврий системаси, кимёвий боғланишлар ва модда тузилиши, кичик даврдаги айрим унсурларнинг умумий тавсифи, электролитик диссоциацияланиш назарияси, металлар ва металлмаслар, органик моддаларнинг тузилиш назарияси, полимерлар, кимё таълимида экологик таълим-тарбия.

Биология таълими соҳаси

Биология таълими соҳасига ўқув режасида VI-IX синфлар учун 272 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	2	2	2	2	8
Йиллик ўқув соати	68	68	68	68	272

Биология таълими соҳасини ўқитиш жараёнида фундаментал назариялар асосида биологиядан мунтазам билим олиш, шунингдек, ўқувчиларни муайян даражада мантиқан тугалланган билим, кўникма ва малакага эга бўлишлари таъминланади.

Биология таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари:

ботаника, зоология, одам ва унинг саломатлиги, умумий биология курслари мазмунидаги асосий биологик қонунлар ва назариялар, тирик организмларнинг умумий белгилари, тузилишидаги ўзига хосликлар, тирик организмларнинг турли-туманлиги, асосий изчил гуруҳлар, тирик организмлар ҳаёти ва фаолиятидаги асосий жараёнлар, организмлар, турлар, табиий системаларга нисбатан эҳтиёткорона муносабатда бўлиш, биологиянинг қишлоқ хўжалигидаги ўрни.

Табиёт ва география таълими соҳаси

Табиёт ва география таълими соҳасига ўқув режасида V-IX синфлар учун 340 ўқув соати ажратилган. Шундан V синфда ўқитиладиган табиёт ўқув фанига 68 ўқув соати ва VI-IX синфларда ўқитиладиган география ўқув фанига 272 ўқув соати ажратилган. Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	2	2	2	2	2	10
Йиллик ўқув соати	68	68	68	68	68	340

Табиёт ва география таълими ўқувчиларда олам тузилиши ва Ер ҳақидаги илмий дунёқарашларни шакллантиришга, ижтимоий-иқтисодий билимларни таркиб топтиришга, дунё давлатлари, турли регионлардаги жамият ва табиатнинг ўзаро боғлиқлиги, географик объект, жараён ва ҳодисалар ҳақидаги билимлар беришга йўналтирилган. Бу эса Ер куррасининг табиий манзараси, ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, аҳоли турмуш даражасини кўтариш, атроф-муҳит ҳолатини яхшилаш воситалари ва усуллари ҳақида мантиқий фикрлашга ўргатади.

Табиёт ва география таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари: табиат ҳодисалари, жисм ва моддалар, табиатда куч ва энергия, коинот, глобус, режа ва харита, Ер шари ва унинг қобиқлари табиати, Шарқнинг буюк мутафаккирлари: Хоразмий, Фаробий, Беруний, Ибн Сино, Улуғбек ва Бобурнинг табиёт ва география соҳасидаги изланиш ва кашфиётлари, табиат комплекси ва зоналари, дунё аҳолиси ва сиёсий харитаси, материклар (табиий географик ўрни, тадқиқ этилиши, рельефи, фойдали қазилмалари, иқлими, ички сувлари, табиат зоналари, аҳолиси ва давлатлари), океанлар табиати, умумий географик қонуниятлар, Туркистон табиий-географик ўлкаси ва Ўзбекистоннинг умумий табиий-географик таърифи (геологик тузилиши ва рельефи, иқлими ва ички сувлари, тупроқлари, ўсимликлари ва ҳайвонот дунёси), Туркистон табиий-географик ўлкаси ва Ўзбекистон ҳудудининг табиий-географик районлаштирилиши, иқтисодий географик тушунча, қонуният ва жараёнлар, географик ўрин, табиий шароит ва табиий ресурсларнинг иқтисодиётга таъсири, Ўзбекистоннинг географик ўрни, Ўзбекистон табиий шароити ва табиий ресурсларининг иқтисодиётдаги аҳамияти, Ўзбекистон аҳолиси ва меҳнат ресурслари ўзига хослигининг сабаб ҳамда оқибатлари, иқтисодиётнинг энг муҳим тармоқлараро мажмуалари, иқтисодиётнинг ҳудудий ташкил этилиши ва иқтисодий районлаштириш тамойиллари, Ўзбекистоннинг барча (8 та) иқтисодий географик районидаги ихтисослик тармоқларининг жойлашиш ва ривожланишига хос хусусиятлар; жаҳоннинг умумий иқтисодий географик тавсифи, дунё сиёсий харитаси, жаҳоншумул табиий бойликлар ҳамда экологик муаммолар, дунё аҳолиси ва жаҳон хўжалиги, мамлакатларни тараққиётига кўра гуруҳлаш мезонлари, жаҳон давлатларининг регионал тавсифи.

Чизмачилик таълими соҳаси

Ўқув режасида VIII-IX синфлар учун Чизмачилик таълими соҳасига 68 ўқув соати ажратилган. Уларнинг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	1	1	2
Йиллик ўқув соати	34	34	68

Чизмачилик таълими соҳасининг мазмуни ўқувчиларда графиқ саводхонликни шакллантириш, чизмачилик асбоблари ва жиҳозлари билан ишлаш, кўникма ва малакаларини; эгри, тўғри, оғма чизиқлар ўтказиш, берилган намуна ва чизмалар асосида деталларнинг чизмаларини чизиш малака ва кўникмаларини таркиб топтиришга йўналтирилган.

Чизмачилик таълими соҳасининг асосий йўналишлари: чизмаларни тайёрлаш қоидалари билан таништириш; проекцияларни қуриш усулларини эгаллаш, йиғиш чизмаларининг қисм ва деталларини график тасвирлаш, қурилиш, техник чизмачилик асослари; эскизлар, схемалар (кинематик ва электрик), диаграммалар, графикларни чизиш ва уларни амалда қўллаш.

Тасвирий санъат таълими соҳаси

Тасвирий санъат таълими соҳасига ўқув режасида V-VII синфлар учун 102 ўқув соати ажратилган. Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	Жами
Ҳафталик ўқув соати	1	1	1	3
Йиллик ўқув соати	34	34	34	102

Тасвирий санъат таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари: борлиқни ва санъатни идрок этиш, тасвирий санъат турлари ва жанрлари, натурага қараб тасвирлаш, композиция, бадиий қуриш-ясаш, рангшунослик.

Тасвирий санъат таълими соҳасидан ўтказиладиган машғулотлар ўқувчиларда бадиий-ижодий қобилиятларни, ташаббускорликни, атроф-муҳитдаги нарса ва ҳодисаларни тушуниш, кузатиш асосида олинган тасаввур ва тушунчаларни ривожлантириш, болаларда кўриш хотираси, чамалаш қобилияти, ранг сезиш, композицион маданият, фазовий фикрлаш, образли тасаввур ҳамда комбинациялаш каби хислатларни ривожлантиришга йўналтирилади.

Мусиқавий маданият таълими соҳаси

Адабий таълим мазмунининг асосий йўналишлари: халқ оғзаки ижоди намуналари, мумтоз адабиёт асарлари, ҳозирги замон адабиёти намуналари, адабиёт назариясига оид маълумотлар.

Адабиёт ўқув фанидан таълим олиш жараёнида ўқувчилар халқ оғзаки ижоди намуналаридан, ўзбек халқининг бой адабиётидан баҳраманд бўладилар, уларда бадиий дид, нафосат ҳисси ривожланади ҳамда турли жанрдаги асарларни идрок этиш кўникмаси таркиб топади.

Мусиқавий маданият таълими соҳасига ўқув режасида V-VII синфлар учун 100 ўқув соати ажратилган. Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	Жами
Ҳафталик ўқув соати	1	1	1	3
Йиллик ўқув соати	34	34	34	102

Мусиқавий маданият таълими мазмунининг асосий йўналишлари: мусиқа ва мусиқий асарлар, уларнинг турлари, ўзбек халқ чолғу асбоблари, ўзбек миллий қўшиқчилиги, мусиқий атамалар.

Мусиқавий маданият таълими соҳаси машғулотларида ўқувчиларда миллий нафосат, қадриятларга ҳурмат ҳисси таркиб топтирилади; ўзбек қўшиқчилиги, халқ чолғу асбоблари ҳақида тасаввур ҳосил қилинади; қўшиқ айтиш ва ижрочилик кўникмалари таркиб топтирилади.

Меҳнат таълими соҳаси

Меҳнат таълими соҳаси ўқув режасида V-IX синфлар учун 272 ўқув соати ажратилган. Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соати	2	2	2	1	1	8
Йиллик ўқув соати	68	68	68	34	34	272

Меҳнат таълими соҳасини ўзлаштириш жараёнида ўқувчилар ишлаб чиқариш асослари, техник ҳамда маиший хизмат, ахборот технологияси, материалларга бадиий ишлов бериш асосларидан билим, кўникма ва малакаларга эга бўладилар.

Меҳнат таълими соҳаси мазмунининг асосий йўналишлари:

ишлаб чиқариш асослари (ишлаб чиқариш, қишлоқ хўжалиги, маиший хизмат ва бошқалар); техник меҳнат, хўжалик юритиш маданияти, оила иқтисодиёти, тикувчилик технологияси, озиқ-овқат технологияси, ахборот технологияси, материалларга бадиий ишлов бериш, ижтимоий ишлаб чиқариш ва қишлоқ хўжалиги тармоқларидаги касб-ҳунарларга йўналтириш.

Жисмоний тарбия таълими соҳаси

Таянч ўқув режасида V-IX синфларда жисмоний тарбияга 340 ўқув соати ажратилган. Ўқув соатларининг синфлар бўйича тақсимоти қуйидагича:

Синфлар	V	VI	VII	VIII	IX	Жами
Ҳафталик ўқув соатлари	2	2	2	2	2	10
Йиллик ўқув соатлари	68	68	68	68	68	340

Жисмоний таълим мазмунининг асосий йўналишлари:

гигиена қоидалари, овқатланиш ва ҳаракат қилиш режими, хавфсизлик қоидалари, гимнастика, сафланиш машқлари, югуриш машқлари, мувозанатни сақлаш машқлари; осилиш ва таянишлар, акробатика, сакраш, кураш унсурлари (ўғил болалар учун), енгил атлетика, сузиш, ҳаракатли ўйинлар, спорт ўйинлари.

Жисмоний тарбия жараёни ўқувчиларга уларнинг саломатлиги, жисмоний камолоти, жинси ва ҳаракатчанлик даражасини ҳисобга олган ҳолда уларга индивидуал ёндашишни, ўқув машғулотларига қизиқишни орттиришни таъминлашга йўналтирилади. Шу йўл билан ўқувчиларда жисмоний тарбия билан мустақил шуғулланиш кўникма ва малакаларини шакллантириш, уларнинг жисмоний фазилатларини ўстириш амалга оширилади.

2.3. Ўқувчиларнинг тайёргарлик даражаларига қўйиладиган талаблар

А. Билимларни ўзлаштириш даражаларига қўйиладиган талаблар.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти, унинг ҳосиласи - стандартлаштирилган таълим соҳаси (ўқув фанлари) бўйича ўқувчиларга тақдим этиладиган билимлар ҳажмигина эмас, балки ўқувчи томонидан эгалланган билимларни муайян кўникма, малакалар орқали қўллай олиш даражасини ифодаловчи ўзлаштириш имкониятларини акс эттиради.

Ўқувчилар эгаллаши лозим бўлган ўқув кўникмалари қуйидагилардан иборат:

- репродуктив ягона типдаги кўникма;
- мантиқий ва реконструктив кўникма;
- муаммоли вазифаларни ҳал этиш билан боғлиқ бўлган ижодий кўникмалар.

Кўрсатиб ўтилган кўникмалар таълим жараёнида барча ўқувчиларда шакллантирилади.

Ўзлаштирилган репродуктив билимларнинг минимал даражаси билимларнинг дастлабки фондини белгилайди. Ўқувчилар бу билимларни қўллаган ҳолда мураккаб характердаги мантиқий ҳамда ижодий вазифаларни ҳал этишга киришадилар. Бундай вазифаларни қўйиш ўқувчилардан нафақат мавжуд билимларини чуқурроқ англаш,
балки етишмаётганларини эгаллашларини ҳам талаб этади.

Муайян билимларни ўзлаштириш жараёни таълим натижасининг сифатини ўлчашга бўлган ёндашувда ҳам ўз ифодасини топади. Бу айниқса, умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти талабларида намоён бўлади.

«Умумий ўрта таълим Давлат таълим стандарти»нинг мазмуни билимлар ҳажми ва ўзлаштирилган материалларнинг ҳажми жиҳатидан бир-биридан фарқ қилади.

I даража репродуктив даражада (Рп) ўзлаштирилган мазмуннинг минимал ҳажми;

II даража асосий дастурни реконструктив даражадаги (Pk) эгаллаган билимлар билан ортда қолдириш;

III даража асосий дастур билимларини қўшимча жадаллаштирилган даража материалларини жалб этган ҳолда ижодий қўллаш (Т).

Ҳар бир таълим соҳасининг ўзига хос мақсади ва мазмунини ҳисобга олган ҳолда йўл қўйилиши мумкин бўлган ва исталган чегарада ўзгартирилиши, алмаштирилиши мумкин. Масалан, I даража репродуктив ва қисман реконструктив типдаги вазифаларни қамраб олиши мумкин. II асосий даража мантиқий вазифаларга асосланган ҳолда ўзида олдинги ва кейинги даражадаги вазифаларни қамраб олиши мумкин. У ёки бу даражани ўзлаштиришнинг зарур даражаси таълимнинг турли босқичларида ўзгариб туриши ўрта таълим давлат таълим стандартида қайд этилади ва тартибга солинади.

Б. Битирувчиларнинг тайёргарлик даражасини баҳолаш.

Давлат таълим стандартида таълим натижаларини ўлчашнинг баҳолаш тизими билан боғлиқ бўлган ягона механизми жорий этилади. Баҳолаш вариантларидан бири - ўқувчиларнинг билим ва
кўникмаларига қўйиладиган ўртачалаштирилган талаблар (вазифалар типлаштириб ва аралаш тарзда берилади) - назорат тест топшириқларидир. Таълим сифатини баҳолашнинг шу тариқа қўйилишида ўқитувчи УЎТ ДТСга суянади.

УЎТ ДТСда белгиланган ҳар бир даражадаги билим ва кўникмаларга қўйиладиган талаблар олдиндан белгиланганлиги ва ўқувчиларга маълум қилинганлиги назоратнинг объектив, ошкора бўлишини таъминлайди.

Баҳолашнинг бундай тизими рағбатлантирувчи ҳисобланади, чунки ўқувчи у ёки бу таълим соҳасини қўшимча ўрганиш ҳисобига нисбатан юқорироқ баҳо олиш имконига эга.

Таълим натижасининг сифатини баҳолашнинг таклиф этилаётган тизими баҳолашнинг объектив тизими эканлиги билан бир қаторда 9-синфни битирувчи ўқувчилар билимига қўйиладиган талаблар билан академик лицей, касб-ҳунар коллежларида ўқишни давом эттирадиган талабалар билимига бўлган талабнинг узвийлигини ҳам таъминлайди. Академик лицей ва касб-ҳунар коллежларининг кириш имтиҳонлари умумий ўрта таълим босқичида муайян таълим соҳасидан тақдим этилган юқори даражадаги билимларнинг ўқувчи томонидан қай даражада эгалланганлигини назорат қилиш ва баҳолаш асосида ташкил этилади.

Шу соҳа ўқув фанларини жадаллаштирилган даражада ўзлаштирган ўқувчилар қандай мактабда ўқиганларидан қатъий назар, ҳақиқатда рақобатбардош абитуриентга айланадилар. Шу тариқа УЎТ ДТСда белгиланган ҳар бир шахс таълимни давом эттириш ҳуқуқини амалга ошириш, битирувчиларни ижтимоий ҳимоялаш имконини беради.

В. Битирувчиларнинг тайёргарлик даражасини назорат қилиш.

Ўқувчиларнинг умумий тайёргарлик даражасини объектив баҳолаш учун унификациялаштирилган (бир меъёрга келтирилган) ўлчов бирликлари ва аниқ кўрсаткичлар тизими қўлланилади. Назоратнинг йўналишлари ва хусусиятлари қуйидагиларга боғлиқ:

- умумий ўрта таълим мактабларидаги ўқув фанларининг номенклатураси (рўйхати) га;
- битирувчи синфлари (IV-IX) нинг хусусиятига;
- қўлланилаётган дастур ва дарсликларнинг турли-туманлигидан қатъий назар, назоратнинг умумий талабини таъминлашига;
- ҳар бир ўқувчи эришиши зарур бўлган умумий таълим тайёргарлигининг минимал зарурий даражасига.

Умумий таълим тайёргарлиги даражасини назорат қилиш методикаси ва уни ташкил қилиш, ўқитувчилар, ўқувчилар ва уларнинг ота-оналари учун ошкора бўлмоғи лозим (бу қўлланилаётган мезонлар, асосий кўрсаткичлар, текширув ишларининг ҳажми, текширув материалларининг тахминий мазмунини қўллаш имконини беради).

Ўқувчиларнинг умумий таълимдан тайёргарлигининг умумий кўрсаткичлари (натижалари) қуйидагилардан иборат:

- билим, малака ва кўникмалар даражаси;
- ижодий фаолият тажрибасининг шаклланганлик даражаси (бу натижа муаммоли характердаги топшириқ ва вазифаларни ҳал этиш билан боғлиқдир);
- борлиққа ҳиссий-қимматли муносабатнинг шаклланганлик даражаси;
- ўқувчининг тарбияланганлик даражаси (бу натижа «билим, малака ва кўникмалар» билан биргаликда баҳоланади);

Юқорида кўрсатилган кўрсаткичлар ўқувчиларнинг умумий таълим тайёргарлиги даражасини назорат қилишда қўлланиладиган топшириқ, вазифа, тест, мезон ва бошқаларни тайёрлашда ҳисобга олинади.

Ўқувчиларнинг умумий меҳнат тайёргарлиги даражаларини назорат қилишда қўлланиладиган топшириқ, вазифа, тест, мезон ва бошқаларни асосли тарзда ишлаб чиқиш учун қуйидаги талаблар ҳисобга олинади:

1. Ўқув фани, курси, бўлимининг мазмунига мос тарзда асосий «текширув объектлари» аниқланади (хусусан уларга «билимлар», «интеллектуал малакалар», «ижодий фаолият тажрибаси» ва бошқалар киради).

2. «Назорат воситалари» (мезонлар, баҳо, тест меъёрлари ва б.) ишлаб чиқишда назорат қилинаётган информация (материал, малака ва б.) нинг мазмунидан қатъий назар билим сифати, хусусиятининг илмий асосланган рўйхати; тўлақонлиги, чуқурлиги, теранлиги, мослашувчанлиги, аниқлиги, умумлашганлиги, кенглиги, мунтазамлилиги, тизимлилиги, онглилиги ва мустаҳкамлиги ҳисобга олинади ва қўлланилади.

3. Мураккаб ўқув материаллари ёки мураккаб «интеллектуал малакалар», «амалий малакалар»ни ўзлаштириш даражасини назорат қилишда ўлчагичлар сифатида ўзаро алоқадаги сифат ва миқдорий мезонлар қўлланилади.

4. Асосий «текширув объектлари»ни аниқлашдан олдин, «назорат воситалари» ни ишлаб чиққунга қадар ўқув материали:

** Таълим мазмунини баҳолаш тартиби ва механизми «Мактаб ўқувчилари билимларини баҳолашнинг рейтинг тизими ҳақидаги Низом» билан белгиланади. Уни синов-текширишдан ўтказиб, тасдиқлагандан кейин бўлим мазмунини аниқлаштириш ва меъёрий шаклга келтириш имконини беради. Бу ерда умумий қоидалар, талаблар ва назарий ёндошувлар берилди.*

(Давоми 4-бетда)

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ ДАВЛАТ ТАЪЛИМ СТАНДАРТИ

(Охири. Боши 2-, 3-бетларда)

а) ўқувчилар юқори даражада ўзлаштириши лозим бўлган материал;

б) ўқувчилар репродуктив даражада ўзлаштириши лозим бўлган материалларга бўлинади.

5. Назорат воситалари, баҳолаш мезонлари ва текшириш тартибини тушуниш ва қўллаш ўқувчилар учун тушунарли бўлиши учун ўлчагичларни ишлаб чиқишда қуйидаги тамойиллар ҳисобга олинади:

- назорат воситасининг ўқув материалини ўрганиш мазмуни ва технологиясига мослиги;

- ўқувчиларга таълим бериш, уларни тарбиялаш ва ривожлантиришнинг ўзаро боғлиқлигини ҳисобга олиш;

- сифат ва миқдорий мезонларнинг (шу жумладан, ўзаро боғланган ҳолда) оптимал қўлланиши;

- ўқув материалларини ўзлаштириш даражасини назорат қилиш методикасининг ўқувчилар учун тушунарлилиги;

- ўқув материалларини ўзлаштириш сифатини назорат қилишга инсонпарварлик руҳида ёндашуви;

- умумий таълим тайёргарлиги сифатини назорат қилишнинг йўналиши ва асосий хусусиятларини ўқувчи ва ўқитувчи ўртасида мувофиқлаштириш ва келиштириш (аввало айнан бир синфда).

Битирув синфининг ҳар бир ўқувчиси (унинг у ёки бу фанга қизиқишидан қатъий назар) давлат таълим стандартида белгиланган талабларни ҳисобга олган ҳолда ўқув материали мазмунининг мағзини ўзлаштириши лозим.

Учинчи бўлим
УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ ЎҚУВ МУАССАСАЛАРИНИНГ БИТИРУВЧИСИГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР

3.1. IV синфни битирувчисига қўйиладиган талаблар

Бошланғич таълим босқичи якунида ўқувчилар **она тили таълими** соҳаси бўйича қуйидаги билим, кўникма ва малакаларга эга бўлишлари керак:

Ўқиш техникаси бўйича миқдорий кўрсаткич - бир дақиқада 80-90 сўзни ўқий олиш; талаблар: товуш-ҳарфларни тўғри талаффуз этиш, сўзларни тўғри ўқиш, гап оҳангига риоя қилган ҳолда равон ўқиш, гапдаги тиниш белгиларини талаффузда акс эттириш, санаш ва ажратиш оҳангларидан тўғри фойдаланиш, сўз урғуларига риоя қилиш, гап оҳангга риоя қилиш, илмий атама ва рамзларни тўғри талаффуз этиш.

Матн мазмунини англаш, ўзгалар нутқини эшитиш ва фикрини англаш малакаси бўйича миқдорий кўрсаткич - 10 дақиқада 4-5 саҳифали матнни ўқиб, қайта сўзлаб бера олиш; ўқувчилар: оғзаки нутқининг тўғри, равон, аниқ, тушунарли ва таъсирчан бўлиши, монологик нутқнинг равонлиги, диалогик нутқда ўзаро мулоқотнинг таъсирчанлиги, изчиллиги, мантиқий жиҳатдан аниқлиги.

Фикрни ёзма шаклда баён этиш малакаси бўйича биринчи миқдорий кўрсаткич - 75-80 сўздан иборат диктант ёза олиш; ўқувчилар: имло хатоларга йўл қўймаслик, ижодий матннинг мантиқий жиҳатдан изчиллиги, берилган изоҳларнинг аниқлиги, луғатларнинг тўғри ва аниқ берилиши.

Фикрни ёзма баён этиш малакаси бўйича иккинчи миқдорий кўрсаткич - 5-6 гапдан иборат бўлган матнни (фикр эхтиёжи билан боғлиқ мантиқий тузилган мавзу асосида) тузиш; сифат кўрсатгичлари: матндаги гапларнинг ўзаро боғлиқлиги, ҳарф ва тиниш белгиларини тўғри ёзиш, ҳуснихатда ҳарфларни тўғри жойлаштириш, сўзлар орасидаги оралиқни тўғри белгилаш, тавсифнинг хабар бериш қиймати (содда хабар), тасвирда тилнинг ифода воситаларидан фойдаланиш, матнда сўзларни ноўрин такрорлашдан сақланиш ва синонимларни қўллай олиш, матнда хатбошиларнинг яхлитлиги ва фикр изчиллигини таъминлаш.

Математика таълимидан: миллион ичида сонларни санаш, ўқиш, ёзиш ва ҳисоблаш кўникмаларини эгаллашлари; математик муомала маданияти унсурларининг шаклланган бўлиши; натурал сонларни ўзаро таққослай олишлари; арифметик амалларни бажара олиш кўникмасини эгаллашлари; арифметик амалларни қўллаб, масалалар еча олишлари; сон улушларини фарқлай олишлари; геометрик шаклларни таниш, уларни ўзаро фарқлаш, чизиш, ясай олишлари; геометрик ўлчов бирликларини билишлари ва улар ёрдамида ҳисоблаш амалларини бажара олишлари керак.

Табиат таълими соҳасидан: жонли ва жонсиз табиат ҳақида тушунчага, табиат ҳодисалари ҳақида тасаввурга; Қуёш, Ой ва юлдузлар ҳақида тасаввурга; Ер ва ундаги табиат ҳақида дастлабки билимга; ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, уларни муҳофаза қилиш ҳақида тасаввурга; одам ва унинг саломатлигини муҳофаза қилиш ҳақида тушунчага; Ўзбекистон табиати ҳақида маълумотга эга бўлиш.

Инсон ва жамият таълими соҳасидан:

- инсон саломатлиги ва жисмоний камолотига оид тушунчаларни билишлари; гимнастика машқларини бажара олишлари, шахсий гигиена меъёрларини билишлари ва уларга амал қилишлари; жисмоний машқларнинг инсон саломатлигига таъсирини англашлари, жисмоний тарбия машқларини хавфсизлик қоидаларига риоя қилган ҳолда бажара олишлари; фаол ҳаракатли ўйин қоидаларини билишлари, турли ўйинларда спорт ўйинларининг унсурларини қўллай олишлари, биринчи ёрдам кўрсата олишлари, жароҳатланишнинг олдини олишлари;

- мусиқанинг бадиий санъат тури эканлиги ҳақида тасаввурга эга бўлишлари, халқ мусиқа мероси ҳақида тушунчага эга бўлишлари, нота ёзувларини билишлари ва амалда қўллай олишлари, чолғу асбобларини билишлари ва товуш тембрларидан уларни фарқлай олишлари, мусиқага оид оддий атамаларни билишлари, биргаликда ва якка ҳолда куйлай олишлари, мусиқанинг ифода воситаларини билишлари, ижрочилик турларини ижро садоларидан фарқлай олишлари;

- тасвирий санъат ва унга оид айрим ибораларни билишлари, асосий рангларни фарқлай олишлари, бадиий материаллар, асбоблар ва жиҳозларни фарқлай олишлари, расм ишлаш босқичларини билишлари, нақшлар ва уларнинг хусусиятини билишлари, буёқни ўз ўрнида ишлата олишлари, табиат манзараларини кузатиш ва тасвирлай олишлари, буюмлар ясаш, уларни безата олишлари,турли рангларни ҳосил қила олишлари, бадиий тасвирнинг жамият ҳаётида тутган ўрни ҳақида тасаввурга эга бўлишлари;

- жамиятнинг моддий ва маънавий эҳтиёжлари ҳақида тасаввурга эга бўлишлари, ахлоқ ва кийиниш меъёрларини билишлари, ўз туғилган жойи ва ўлкаси ҳақида тушунчага эга бўлишлари, меҳнат қуролларидан хавфсизлик қоидаларига риоя қилган ҳолда фойдалана олишлари, қоғознинг инсон фаолиятидаги аҳамиятини билиш ва у билан ишлай олишлари, техник моделлаштиришга оид ишларни бажара олишлари, уй-рўзғор ишларини бажара олишлари, содда конструкторлик ишларини бажара олишлари, меҳнат табиий материалларидан фойдалана олишлари, дурадгорликка оид оддий ишларни бажара олишлари (ўғил болалар учун), оддий бичув-тикув ишларини бажара олишлари (қиз болалар учун), инсон меҳнатини, фаолият турларини англашлари, ҳуқуқ ва ҳуқуқбузарлик ҳақида тасаввурга эга бўлишлари, давлат тушунчасини, давлатнинг рамзий белгиларини, она-Ватан туйғусини англашлари, Ўзбекистон аҳолиси ва миллий таркибини билишлари, мамлакат ҳаётидаги буюк саналарни билишлари, қишлоқ ва шаҳар аҳолиси ҳаётини билишлари, уй хўжалиги ҳақида маълумотга эга бўлишлари, оила нима ва у қандай ташкил топишини билишлари, оилада фарзанднинг бурчини билишлари, бозор, сотувчи, харидор каби тушунчаларни билишлари, инсоннинг пулга бўлган эҳтиёжини англашлари, пул тўлов, савдо-сотиқ воситаси эканлигини билишлари, пул бирликларини билишлари, нарх ва унинг ўзгарувчанлигини билишлари керак.

3.2. IX синфни битирувчисига қўйиладиган талаблар

IX синф битирувчиларига давлат тилини эгаллаш бўйича қуйидаги талаблар қўйилади:

Минимум миқдорда ўзбек тили сўз бойлигини эгаллашлари; фикр баён қилиш учун зарур бўлган грамматик воситаларни ўз ўрнида қўллай ва тўғри ёза олишлари; боғланишли нутқ унсурларидан тўғри фойдаланган ҳолда матн туза олишлари; фикрни изчил, аниқ, равон баён эта билишлари; ўзбек адабиётининг йирик намоёндаларини ва уларнинг асарларини билишлари; ўзбек тилидаги бадиий асарларни ўқиб тушуна олишлари лозим.

Ўқувчиларнинг она тили таълими натижасида ҳосил қилган коммуникатив кўникма ва малакаларига қуйидаги талаблар қўйилади:

а) ўқиш техникаси бўйича: миқдорий кўрсаткич: (30-140 та сўз).

Сифат кўрсаткичлари: мураккаб типдаги илмий атама ва рамзларни, мумтоз адабиёт намуналарини, сўз, ибора ва атамаларни тўғри талаффуз қила олиш, маъносини англаган ҳолда тўғри ва равон ўқиш; б) ўзгалар фикри ва матн мазмунини англаш малакаси бўйича: миқдорий кўрсаткич: 10 минутда 11-12 саҳифа.

Сифат кўрсаткичлари: оғзаки нутқнинг аниқлиги, матн мазмунига мос бўлиши, тўғри, равон ва таъсирчан бўлиши; в) 12-14 гапдан иборат бўлган тугал матн (фикр эҳтиёжи билан боғлиқ мавзу асосида) яратиш.

Сифат кўрсаткичлари: матндаги гапларнинг мазмунан ўзаро боғлиқлиги ва алоқадорлиги кўрсатилган мавзу доирасида бирлашиши; тиниш белгиларини тўғри қўйиш; матндаги абзацларнинг яхлитлиги ва фикр изчиллигини таъминлаш; ўрганилган ифода воситаларини ўринли қўллай олиш ва уларнинг услубий имкониятларидан фойдалана олиш; иш қоғозларини (ариза, маълумотнома, ишонч хати, ваколатнома, ихчам ҳисобот, ахборот кабилар) ёза олиш.

IX синфни битирувчилари адабиёт ўқув фани бўйича қуйидагиларни билиши керак:

- бадиий асардан олган таассуротларини нутқда ифодалай олишлари;

- инсоний ҳис-туйғулар ҳамда кечинмаларни баён эта олишлари;

- турли мавзуларда баён ҳамда иншо ёза олишлари;

- адабиёт назариясига оид билимларини китобхонлик амалиётида қўллай олишлари;

- адиблар ва адабий қаҳрамонларга хос фазилатларга муносабат билдира олишлари;

- бадиий асарлар ёки улардан парчаларни ёдлай олиш ва ёддан айтиш кўникмасига эга бўлишлари;

- бадиий тасвир воситаларини фарқлай олиш кўникмасига эга бўлишлари керак.

Рус тили таълими таълим ўзбек тилида олиб бориладиган мактабларнинг IX синф битирувчилари **рус тили ўқув фанидан** қуйидаги билим, кўникма ва малакаларга эга бўлишлари керак:

Ўқувчилар рус тилидаги таянч, фонетик, орфоэпик, лексик, фразеологик, грамматик, нутқий-коммуникатив билим, кўникма ва малакаларни эгаллашлари; рус тилидаги 1750 та фаол сўзни эгаллашлари; ижтимоий мулоқот учун зарур бўлган коммуникатив саводхонлик даражасига эга бўлишлари; рус адабиётининг йирик намояндалари, уларнинг асарларини билишлари ва ўқиб тушуна олишлари керак.

Хорижий тиллар таълими бўйича ўқувчилар ўқувчилар ўқиш бўйича хорижий тилдаги матнни ўқий олишлари, тушуниш ва мазмунини ўзлаштира олишлари; матнларда ифодаланган турли даражадаги ахборотларни қабул қила олишлари; ўқиш китобига таянган ҳолда оғзаки нутқ кўникмаларига эга бўлишлари; коммуникатив мақсадларга йўналтирилган оғзаки мулоқот кўникмаларини эгаллашлари; диалогик, монологик, полилогик нутқ меъёрларини эгаллаган бўлишлари; суҳбатдошининг нутқини тушуна олишлари; ёзиб олинган нутқни тушуна олишлари; матндан диалог кўчира олишлари; ўқилган ёки эшитилган матнга таянган ҳолда режа тузишлари ёки тезис ёза олишлари; табрикнома ва мактуб ёза олишлари керак.

Тарих таълимидан:

- жаҳон ва Ўзбекистон тарихининг энг қадимги даврлари бўйича тушунчага эга бўлишлари, жаҳон ва Ўзбекистон тарихининг ўзаро боғлиқ томонларини билишлари;

- Ибтидоий жамоа тузуми, унинг хусусиятлари, жаҳоннинг турли мамлакатларида бу даврга мансуб бўлган моддий, маънавий-маданий ёдгорликларни билишлари, уларни ўзаро фарқлай олишлари, аср ва йил ҳисобини билишлари, тарихий воқеа ва ҳодисаларнинг давомийлигини, уларнинг қайси даврга мансублигини айта олишлари, эрадан олдинги асрларни ҳисоблай олишлари, баъзи тарихий манбаларни мустақил ўрганиш асосида хулосалар чиқара олишлари, тарихий жараёнларни қиёсий таҳлил қила олишлари, тарихий-ижтимоий жараёнлар ҳақида маълумотга эга бўлишлари, бу тузумдаги давлатларни билишлари, Ўрта Осиёдаги хонликларнинг ижтимоий, иқтисодий ва маданий ҳаёти ҳақида маълумотга эга бўлишлари, Ўрта Осиё хонликларидаги феодал муносабатларнинг шаклланиши ва ривожланиши ҳақида маълумотга эга бўлишлари, Россиянинг Туркистондаги босқини ҳақида маълумотга эга бўлишлари, жаҳон ва Ўзбекистон тарихининг янги даври ҳақида кенг маълумотга эга бўлишлари, Ўзбекистоннинг мустақил, суверен, демократик давлат сифатидаги тарихий ривожланиши ҳақида маълумотга эга бўлишлари, мустақил Ўзбекистон Республикасининг бозор иқтисодиёти шароитида ривожланишининг умумий хусусияти тўғрисида тушунчаларга эга бўлишлари керак.

IX синфни битирувчи ўқувчилар давлат ва ҳуқуқ асослари ўқув фани бўйича қуйидагиларни билишлари керак:

Ўзбек миллий давлатчилиги ва унинг тараққиёти ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлишлари; Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ҳақида маълумот бера олишлари; ҳуқуқ ва тенг ҳуқуқлилик тамойилларини билишлари; жиноят ва жиноятчилик, унинг олдини олиш ҳақида тасаввурга эга бўлишлари; Давлат суверенитети асослари, унинг чегаралари ва дахлсизлигини асослаб бера олишлари; ҳуқуқий давлат асосларини билишлари; фуқаролик мезонларини, унинг бурч, ҳуқуқ ва мажбуриятларини билишлари, Ўзбекистон Республикасида Давлат бошқаруви ва бошқарув босқичларини билишлари керак.

IX синфни битирувчи ўқувчиларнинг **иқтисодий билим асослари ўқув фани бўйича** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Иқтисодий тамойиллар, ишлаб чиқаришнинг асосий факторлари (меҳнат, ер, капитал, тадбиркорлик), баҳо, бозор, таклиф, эҳтиёж, фойда, баланс, бошқариш каби иқтисодий тушунча ва атамаларни билишлари; оила хўжалигини юритишнинг умумий қоидаларини, оила бюджетини шакллантиришда фойда, чиқим ва уларнинг манбаларини билишлари; бозор шароитида оилаларнинг иқтисодий алоқаларини (шаҳар ва қишлоқ шароитидаги) таққослай олишлари; мулкчилик турларини билишлари; истеъмол товарлари рекламаси таҳлилини билишлари; оиланинг бир ойлик коммунал тўловлари ҳажмини билишлари; мактаб хўжалиги асосий унсурларига мисоллар келтира олишлари; мактаб хўжалигини юритиш механизмини тушунтира олишлари; тадбиркорлик турларини (ишлаб чиқариш, тижорат, молиявий) билишлари; Ўзбекистонда бозор иқтисодиётига ўтиш тамойилларини билишлари; иқтисодий тафаккурга эга бўлишлари; Ўзбекистон иқтисодиётига бозоргир маҳсулотларни ишлаб чиқариш менеджменти ва маркетинги билимларига эга бўлишлари; ижтимоий фойдали ва унумли меҳнат (бевосита ўқувчилар иштирокида) кўникмаларига эга бўлишлари керак.

IX синф битирувчиларининг **математика таълимидан** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Натурал, бутун, рационал ва ҳақиқий сонлар ҳақида тушунчага эга бўлишлари ва уларга оид ҳисоблашларни бажара олишлари; сонларнинг ўрта арифметиги, нисбат, пропорция ва процентларни билишлари ва қўллай олишлари; сонли ва ҳарфий ифодалар ҳақида тасаввурга эга бўлишлари; формулалар ёрдамида ҳисоблашларни бажара олишлари; тенглама, унинг илдизи тушунчаларининг маъносини эгаллашлари, чизиқли ва квадрат тенгламалар, икки номаълумли тенгламалар системасини еча олишлари; сон ўқида ва координата текислигида нуқтани ифодалай олишлари, икки нуқта орасидаги масофани топа олишлари; график ва диаграммалар чиза олишлари; алгебраик ифодаларнинг сон қийматини топа олишлари; кўпҳадлар устида арифметик амалларни бажара олишлари ва кўпҳадларни стандарт кўринишга келтира олишлари; қисқа кўпайтириш айниятларини билиш ва қўллай олишлари; даража қатнашган каср ва ифодалар устида амалларни бажара олишлари; бир номаълумли тенгсизликларни еча олишлари; арифметик ва геометрик прогрессияларни билиш, уларнинг исталган ҳадини ва ҳадлар йиғиндисини ҳисоблай олишлари; асосий тригонометрик функцияларнинг графиги ва хоссаларини, асосий тригонометрик айниятларни билиш ва қўллай олишлари; алгебраик формулалар ва ҳисоблашларга оид масалалар еча олишлари; асосий геометрик шакллар ва содда геометрик жисмларга оид тушунча ва атамаларни билишлари; чизмачилик асбоблари ёрдамида геометрик шаклларни текисликда тасвирлай олишлари; ясси геометрик шакллар ва геометрик муносабатлар ҳақидаги системалаштирилган маълумотга эга бўлишлари, геометрик масалаларни еча олишлари, геометрия курсидан олинган билим ва малакаларни кундалик ҳаётда қўллай олишлари; буюк алломаларимизнинг математика фани ривожига қўшган ҳиссалари ҳақида тасаввурга эга бўлишлари керак.

IX синф битирувчиларининг **информатика фанидан** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Информатика ва ҳисоблаш техникаси асосларига оид тушунчаларни билишлари; замонавий компьютер техникаси, асосий қурилмалари ва уларнинг иш тамойилларини билишлари; ахборотни тасвирлаш, кодлаш, ўлчаш ва қайта ишлаш усулларини билишлари; алгоритмлашнинг асосий кўникмаларига эга бўлишлари, компьютерда масалалар ечиш босқичлари ҳақида тасаввурга эга бўлишлари; замонавий ахборот технологиясининг жамиятимиздаги истиқболи ҳақида тасаввурга эга бўлишлари; дастурлаш тилларининг хиллари, тузилиши ва қўлланилишини билишлари; компьютер саводхонлигини минимал даражада намойиш қила олишлари; инсон фаолиятининг турли соҳаларига кирган замонавий ахборот технологиясини намойиш қила олишлари керак.

IX синф битирувчиларининг **физика таълимидан** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Физик ҳодисалар ҳақида тасаввурга эга бўлиш ва уларни таҳлил қила олишлари; механика, молекуляр физика ва термодинамика асослари, электр, ёруғлик, атом ва ядро физикаси асослари, коинот физикасига оид тушунча ва катталикларни билишлари; физика қонунларини билишлари ва қўллай олишлари; масалалар ечиш бўйича кўникма ва малакага эга бўлишлари, физик катталикларни ўлчаш ва ҳисоблаш ишларини бажара олишлари керак.

IX синф битирувчиларининг **кимё таълимидан** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Модда, унинг таркиби, тузилиши, хоссалари, таркибини билишлари; кимёвий унсур ва уларнинг бирикмадаги валентлигини ҳамда кимёвий формулани туза билишлари; кимёвий қонунлар ва назарияларни, атом-молекуляр таълимотни билишлари; анорганик бирикмаларнинг энг муҳим бирикмалари таркиби, хоссалари ва қўлланилишини билишлари; кимёвий унсурлар даврий қонуни ва даврий системасини билишлари; кимёвий боғланиш турларини билишлари; кимёвий реакциядаги асосий қонуниятларни англашлари, кичик даврда жойлашган кимёвий унсурлар тавсифини билишлари; кислота, ишқор, тузларнинг диссоциацияланишини ёза олишлари, ион алмашиниш тенгламаларини ёза олишлари; металл ва металлмасларнинг айрим вакиллари хоссалари ва қўлланишини билишлари; Ўзбекистонда олинадиган кимёвий хомашёлар ва уларнинг моҳиятини англашлари; органик моддаларнинг тузилиш назариясини тушунтира олишлари; органик бирикмаларнинг хоссалари ва қўлланилишини тушунтира олишлари; анорганик ва органик кимёга оид масалалар еча олишлари; полимерларнинг хоссалари ва қўлланилишини тушунтира олишлари; кимёвий реактивлар ва жиҳозлардан фойдалана олишлари; кимёвий ишлаб чиқариш жараёни, кимёвий моддалардан фойдаланишни экологик нуқтаи назардан тушунтира олишлари керак.

IX синф битирувчиларининг **биология таълимидан** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Биологиянинг ботаника, зоология, одам ва унинг саломатлиги, умумий биология курслари мазмунида бериладиган асосий биологик қонунлар ва назарияларни билишлари; тирикликнинг ташкил топиш даражалари (ҳужайра, организм, популяция, тур биогеоценоз, биосфера)ни билишлари, тирик организмлар турли-туманлигини билишлари, асосий систематик гуруҳларни билишлари, организмларнинг ҳаёт ва фаолият жараёнлари (озиқланиши, нафас олиши, модда ва энергия алмашинуви, ўсиши, ривожланиши, кўпайиши)ни билишлари ва идрок этишлари; тирик организмларнинг умумий белгилари, тузилишидаги ўзига хосликларни тушунтира олишлари; организмлар, турлар, табиий тизимларга нисбатан эҳтиёткорона муносабатда бўлишнинг зарурлигини билиш ва унга амал қила олишлари; биологияга оид билимлардан қишлоқ хўжалик ишларида фойдалана олишлари керак.

IX синф битирувчиларининг **табиёт ва география таълимидан** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Табиат ҳодисалари, жисм ва моддалар, куч ва энергия, олам тузилиши ҳақида тасаввурга эга бўлишлари; Ер курраси ва унинг қобиқлари табиатини билишлари, материклар ва океанлар табиатини билишлари, харита ва атласдан фойдалана олишлари, умумий географик қонуниятларни билишлари, Туркистон табиий-географик ўлкаси ва Ўзбекистон ҳудудининг табиатини билишлари, иқтисодий географик тушунча, қонуният ва жараёнларни билишлари, географик ўрин, табиий шароит ва табиий ресурслар иқтисодиётига ва умуман мамлакат ривожидаги аҳамиятини янги иқтисодий муносабатлар қарор топаётган шароитда меҳнатнинг географик тақсимланишини, социал муаммолар ечимини тушунтира олишлари; мамлакат аҳолиси ва меҳнат ресурслари ўзига хослигининг сабаб ва оқибатларини билишлари; иқтисодиётнинг энг муҳим тармоқлараро мажмуаларини билишлари, иқтисодиётнинг ҳудудий ташкил этилиши ва иқтисодий районлаштириш тамойилларини билишлари; Ўзбекистоннинг ҳар бир иқтисодий географик районидаги ихтисослик тармоқларининг жойлашиш ва ривожланишига хос хусусиятларни тушунтира олишлари; жаҳоннинг умумий иқтисодий географик тавсифини билишлари; жаҳоншумул табиий бойликларни ҳамда экологик муаммоларни билишлари; дунё аҳолисини ва жаҳон хўжалиги ҳақида тасаввурга эга бўлишлари; мамлакатларнинг тараққиётига кўра гуруҳлаш мезонларини билишлари; жаҳон давлатларининг регионал тавсифини билишлари; инсониятнинг жаҳоншумул (глобал) муаммоларини идрок эта олишлари керак.

IX синф битирувчиларининг **чизмачилик таълимидан** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Тўғри бурчакли проекциялаш асосларини ва содда аксионометрик тасвирларни ясаш усуллари тўғрисида тушунчага эга бўлишлари; чизмаларни бажаришнинг ўрганилган усулларини ва асосий туташмаларни ясаш усулларини билишлари; чизмачилик асбобларидан рационал фойдалана олишлари; буюмларнинг шаклини асл кўринишига ҳамда уларнинг чизмаларига қараб таҳлил қила олишлари; тасвирларнинг график таркибини таҳлил қила олишлари; содда буюмларнинг чизмаси, эскизи ва яққол тасвирларини ўқий ва бажара олишлари; чизмаларда кесимлар ва қирқимларни бажариш ҳамда белгилашнинг асосий қоидаларини билишлари; резбаларнинг шартли тасвирлари ва белгиланишини билишлари; йиғиш ва қурилиш чизмаларини бажариш хусусиятлари тўғрисида тушунчага эга бўлишлари; деталларнинг асосий бирикмалари чизмаларини чиза олишлари; оддий қурилиш чизмаларини ўқий олишлари керак.

IX синфни битирувчи ўқувчилар **тасвирий санъат таълими бўйича** қуйидагиларни:

Тасвирий ва амалий санъатнинг ижтимоий аҳамиятини билишлари, амалий ва меъморчилик санъати асарларини мустақил таҳлил қила олишлари; мўйқалам билан ишлай олишлари; табиат гўзалликларини ҳис этиш ва ундан завқлана олишлари; суратни шарҳлай олишлари; натюрмортнинг аслига қараб расмини ишлай олишлари; атроф-оламдаги турли буюмлар, жониворлар, ўсимлик ва дарахтларни чиза олишлари керак.

IX синф битирувчилари **мусиқа таълими** натижасида қуйидаги билим, кўникма ва малакаларга эга бўлишлари керак:

Ўқувчилар дастлабки ижрочилик кўникмаларига эга бўлишлари, айрим мусиқа асарларини ва халқ чолғу асбобларини ўзаро фарқлай олишлари; композитор ва бастакор ижодининг ўзига хос қирраларини билишлари; ўзбек мақомлари ва мақом турлари ҳақида тасаввурга эга бўлишлари; айрим қўшиқ ёки куйларни ижро эта олишлари, мусиқага оид атама ва ибораларни билишлари керак.

IX синфни битирувчи ўқувчиларнинг **меҳнат таълими ўқув предмети бўйича** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Политехник дунёқарашга эга бўлишлари; умуммеҳнат билим, кўникмаларини эгаллаган бўлишлари; касблар ҳақида умумий тасаввурга эга бўлишлари; қишлоқ хўжалик ва маиший соҳалардаги ишлаб чиқариш асослари ҳақида билим ва дастлабки кўникмаларга эга бўлишлари; материалларга бадиий ишлов бериш кўникмаларига эга бўлишлари; муайян механизм, мослама ва машиналарнинг чизмаларини тайёрлаш кўникмасига эга бўлишлари; электротехник меҳнат (уй-рўзғор асбобларини тузатиш) кўникмаларига эга бўлишлари; уй тутиш маданияти (уйни дид билан безатиш, рўзғор тутиш, кийим-кечакларни саранжом-саришта тутиш, маданиятли кийиниш) кўникмасига эга бўлишлари; оила иқтисодиёти (оила бюджети: -кирим-чиқими, оилада меҳнат тақсимоти, оилавий ишлаб чиқаришни ташкил этиш) кўникмаларига эга бўлишлари; Ўзбекистон Республикасидаги касб-ҳунарлар ҳақида билимга эга бўлишлари; айрим касблар бўйича дастлабки меҳнат кўникмаларини эгаллашлари керак.

IX синф ўқувчиларининг **жисмоний тарбиядан** билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Асосий туркум ҳаракатлар кўникмаларини эгаллашлари, гимнастика машқларини бажара олишлари; сафланиш, югуриш, узунликка ва баландликка сакраш, мувозанат сақлаш, осилиш ва таяниш машқларини бажара олишлари; ҳаракатли ўйинларни ва спорт ўйинларидан бирор турини ўйнай олишлари; жисмоний тарбия бўйича мустақил машғулотлар ўтказиш учун зарур билимларни эгаллашлари; ўз-ўзини жисмоний жиҳатдан назорат қилишнинг асосий кўникмаларига эга бўлишлари керак.

Тўртинчи бўлим
УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ ДАВЛАТ ТАЪЛИМ СТАНДАРТИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ТАРТИБИ

Умумий стратегиядан келиб чиққан ҳолда давлат таълим стандартини жорий этиш уни ишлаб чиқишнинг якуний босқичини ифода этади. Мазкур босқич давлат таълим стандартини умумий ўрта таълим тизими муассасалари фаолияти тажрибасига киритишда намоён бўлади.

Ўзининг функционал йўналишига кўра давлат таълим стандартини жорий этиш босқичи алоҳида тузилмаларга бўлинади:

1. Экспертизалар ўтказишга йўналтирилган ташкилий-тайёргарлик тадбирлари:

а) умумий ўрта таълим давлат таълим стандартининг умумий талаблари;

б) стандарт соҳалари - умумий ўрта таълим ўқув фанлари;

в) ўқув режалари, дастур ва ўқув-методик мажмуаларнинг давлат таълим стандартига мослигини аниқлаш.

2. Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартини жорий этиш ва амалга ошириш шакли ва методларини ўқитиш бўйича экспериментаторларнинг иштирокида семинар ўтказиш.

3. Давлат таълим стандарти тузилиши ва мазмунини экспериментал апробациядан ўтказиш ва эксперимент натижаларини хулосалаш.

4. Умумий ўрта таълим мактабида:

а) ўқув режалари;

б) ўқув дастурлари;

в) ўқув-методик мажмуани босқичма-босқич жорий этиш бўйича тавсияномалар ишлаб чиқиш.

5. Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартининг апробациядан ўтказилган ва қайта ишланган вариантини келишиш ва тасдиқлаш учун нуфузли давлат органларига тақдим этиш.

6. Давлат таълим стандартини умумий ўрта таълим тизимига жорий этиш жараёнининг мониторингини ташкил этиш.

Умумий ўрта таълим давлат стандартини жорий этишнинг барча босқичларини амалга оширишнинг пойдеворини ташкил этувчи асосий тамойиллар қуйидагилар:

- ошкоралик ва демократия;

- давлат таълим стандартларини амалиётга жорий этиш тартибини муҳокама қилиш, эксперт баҳолаш жараёнига таълим соҳасининг нуфузли мутахассисларини, жамоатчиликнинг кенг қатламини жалб этиш;

- эксперт, экспериментал-педагогик ва жорий этиш тадбирларини даврийлик тамойили бўйича амалга ошириш. Бу тадбирлар умумий ўрта таълим давлат стандартини унинг тузилиши ва мазмунини корректировка қилиш босқичида ҳам, Ўзбекистон Республикаси умумий ўрта таълим мактабларига жорий этиш босқичида ҳам стандарт тузилишининг барча компонентларини кўп марта изчил тузатиш имконини беради.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартини муваффақиятли жорий этишни таъминловчи фаолиятнинг аниқ йўналишлари қуйидагилар:

- информацион таъминот (хабардор қилиш, ташвиқот қилиш, умумий ўрта таълимни стандартлаштириш жараёни қатнашчиларини ташаббусга чорлаш);

- эксперт фаолияти;

- ташкилий-методик иш (қўлланма, кўрсатмалар тайёрлаш, семинар ва консультациялар ўтказиш ва ҳ.к.);

- экспериментал педагогик иш.

***

Мустақил ва суверен Ўзбекистон Республикасида ижтимоий барқарор йўналишдаги бозор иқтисодига мўлжалланган янги демократик, ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамиятининг барпо этилиши халқ таълими тизимини, жумладан, унинг таркибий қисми бўлмиш умумий ўрта таълимни тубдан ислоҳ қилишни тақозо этди.

Умумий ўрта таълимни ислоҳ қилиш ўзбек халқининг ўзига хос турмуш тарзини, унинг анъаналари, бой тарихий ва маънавий меросини, халқ педагогикасига сингдирилган ва ҳозирги кунда ҳуқуқий давлат мақомига эга бўлиб бораётган, барқарор тарбиявий-таълимий аҳамиятга молик қадриятларни ўзида мужассам этган мустаҳкам миллий ижтимоий маданий асосда амалга оширилмоқда.

Бундан ташқари, жаҳон таълим амалиёти ва ривожланган мамлакатларнинг ижобий педагогик тажрибаларини таҳлилий англаш ҳам умумий ўрта таълим тизимини сифатли ислоҳ қилиш жараёнига ёрдам беради.

Замонавий шароитда республика умумий ўрта таълим тизими шахс ва жамиятнинг турли хил таълимий эҳтиёжларини қондиришда ва билимнинг аҳамияти ҳамда нуфузини кўтаришда кенг имкониятларни ишга солишнинг мустаҳкам пойдеворини яратишга қаратилган.

Шунингдек, у ўсиб келаётган ёш авлодни ижтимоий ҳимоялашни ижтимоий-иқтисодий эҳтиёжнинг меҳнат ва ақлий фаолиятга ўзгариши шароитида амалга оширишга имкон беради. Бундай ҳимоялаш мутахассисларни улар эгаллаган билимларнинг мустаҳкамлиги асосига қурилган умумтаълим, касб-ҳунар, илмий ва умуммаданий тайёргарлигининг мақсад сари йўналтирилган оқилона дастури асосида амалга оширилади.

Давлат таълим стандартини жорий этиш умумий ўрта таълим тизимини ислоҳ қилиш бўйича Давлат ва жамият томонидан илгари сурилган талабларни муваффақиятли ҳал этиш имконини беради.

Давлат таълим стандарти қуйидагиларни таъминлайди:

- янги ижтимоий-иқтисодий шароитларда умумий ўрта таълимнинг амал қилиши ва барқарор ривожланишининг ижтимоий йўналтирилган кафолатини назарда тутувчи меъёрий-қонуний негизини яратиш;

- жамият, фан, маданият, техника ва технологиянинг республика ва жаҳон миқёсидаги замонавий ютуқлари, ривожланиш истиқболларини ҳисобга олган ҳолда умумий ўрта таълим тузилиши ва мазмунини янгилаш;

- умумий ўрта таълим тизимининг яхлитлигини ташкил этувчи, барча компонентлар (мазмун, педагогик технология ва ҳ.к.)нинг узвийлиги ва ўзаро алоқадорлигининг ташкилий ва мазмуний бир бутунлиги;

- жамиятнинг долзарб ва истиқболдаги эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда ўқувчиларнинг умумий таълим, касбгача бўлган тайёргарлигини ўз ичига олган дастурни амалга ошириш;

- умумий ўрта таълим мактабида миллий тикланиш мафкураси, халқ педагогикасида жамланган миллий тарбиянинг доно тажрибаси, таълим, тарбия ва шахсни ривожлантиришнинг замонавий жараёнига муваффақиятли жорий этилаётган халқ анъаналари ҳамда урф-одатлари асосидаги тарбия тизимини яратиш;

- умумий ўрта таълим соҳасида хорижий мамлакатларнинг миллий таълим тизимлари билан тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли ҳамкорлик қилиш учун умумжаҳон таълим ҳамжиҳатлиги интеграцион жараёнини муваффақиятли ривожлантириш имконини таъминлайдиган мустаҳкам асос яратиш.

Умумий ўрта таълим давлат таълим стандартининг жорий қилиниши республиканинг барча ҳудудларида таълим маконининг бир бутунлигини таъминлайди, таълим-тарбия жараёнининг демократик ва инсонпарварлик асосларини мустаҳкамлайди, жамият ва шахс камолоти учун лозим бўлган умумий ўрта таълим даражасини сақлайди, илғор педагогик технологияларни Ўзбекистон Республикаси умумий ўрта таълим мактабларига жорий этишга ёрдам беради.

Умумий ўрта таълим муассасалари (мактаблари) ўқувчиларининг билим даражаларини назорат қилишнинг рейтинг усули тўғрисида

Лойиҳа

НИЗОМ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 13 майдаги № 203-сонли қарорини бажариш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги томонидан 1998-99 ўқув йилида умумий ўрта таълим муассасалари (мактаблари) ўқувчиларининг билим даражаларини рейтинг усулида баҳолашнинг лойиҳаси тажриба - синовдан ўтказиш учун қабул қилинди.

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 13 майда қабул қилинган 203-сонли «Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта таълимни ташкил қилиш тўғрисида»ги қарорини бажариш мақсадида ўқувчилар билим даражасини рейтинг усулида баҳолаш тизими (бундан сўнг «рейтинг усули») жорий қилинади.

2. **Рейтинг усули** умумий ўрта таълим (УЎТ) Давлат таълим стандартлари (ДТС) нинг таркибий қисми бўлиб, уни барча таълим муассасаларида (мактабларда) бажариш мажбурийдир.

3. **Умумий ўрта таълим муассасалари (мактаблар)да рейтинг усули жорий қилинишидан мақсад** - таълим жараёнининг сифатига объектив баҳо бериш, республика ҳудудидаги ҳар хил тур мактаблардаги таълим жараёнини таққослаш орқали кузатишни таъминлаш, ўқувчиларнинг билим эгаллашларини фаоллаштириш, уларни ўқув жараёнида муваффақиятларга эришишга рағбатлантириш, ўзаро мусобақа муҳитини яратиш, ўқувчиларда системали равишда мустақил ишлаш кўникмаларини шакллантиришдан иборатдир.

4. **Рейтинг усулини киритишдаги асосий вазифалар:**

—ўқувчилар томонидан УЎТ/ДТС талаблари асосида зарур бўлган билимларни эгаллаш учун зарур бўлган шарт-шароитларни яратиш;

—ўқувчилар билим сифатини баҳолашда объективлик ва аниқликни таъминлаш;

—ўқувчиларда таълим жараёнига ижобий интилиш ва эҳтиёжни шакллантириш, уларнинг ижодий фаолликларини рағбатлантириш;

—ўқитувчи меҳнати натижаларига холис баҳо бериш, унинг янги замонавий педагогик ва ахборот технологияларидан фойдаланиш борасидаги ижодий изланишларини кучайтириш;

— ўқувчилар, ўқитувчи ва таълим муассасалари эришган натижаларининг барчага очиқлиги ва ошкоралигини таъминлаш;

— ўқувчиларнинг касб танлашларига кўмаклашиш, уларнинг кейинчалик академик лицей ёки касб-ҳунар коллежларини танлашларига ёрдам бериш.

5. **Рейтинг усули** ўқувчилар билим фаолиятининг доимий назоратини ўзига қамраб олади. Баҳолашнинг кўпбаллик тизимини қўллашда эришилган натижаларни таққослаш, хар бир ўқувчи фаолияти натижаларини жамлаш, уларни билим даражаларига қараб табақалаш ва ўқувчиларни эришган натижаларига кўра рағбатлантиришга имкон беради.

6. Рейтинг усулини ишлаб чиқиш ва жорий қилиш тамойиллари:

— системалилик;

— объективлик;

— якдиллик ва тезкорлик;

— барча учун якдиллик;

— ўқувчиларнинг психо-физиологик ёш хусусиятларини ҳисобга олиш;

— мустақилликни шакллантириш;

—таълим, тарбия ва тараққиётнинг бирлиги;

— очиқлик ва ошкоралик;

— “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”га мос равишда УЎТни ривожлантириш омиллари ва уни амалиётда ҳисобга олиш тамойиллари.

7. Рейтинг усулининг объективлиги қуйидагича амалга оширилади:

— УЎТ/ДТС талабларидан келиб чиққан ҳолда ва унинг асосида ўқувчилар билимини баҳолашга одилона ёндашиш ва ҳар бир фан бўйича ўқув материалларини ўзлаштириш даражасини белгилаш;

— ўқув йили давомида нафақат ички назоратни, балки доимий ташқи назоратни қўллаш;

— ҳар бир ўқув фани юзасидан доимий назорат йўналишларининг энг минимал мажбурий назорат сонини аниқлаш;

—ҳар бир ўқув фани буйича ўқувчиларнинг чораклик ва йиллик баҳоларини аниқлаш мақсадида ўртача баҳолаш мезонини мувофиқлаштириш;

—ўқув режасида кўпроқ дарс соати ажратилган ўқув фанлари чораклик ва йиллик рейтинг натижаларини белгилашда асосий ўрин тутади;

— билимни аниқлашда объектив назоратни (шу жумладан, тест назоратини) кенг қўллаш;

— чорак давомида ҳар бир ўқувчини оғзаки, ёзма ва тест назоратидан ўтказиш;

—турли мактаблар ўқувчиларининг билим натижаларини таққослаш орқали ўрганишни таъминлаш;

— ўқувчиларнинг таълим соҳасидаги эришган натижаларининг кўргазмалилиги, ошкоралиги ва очиқлиги.

II. НАЗОРАТ ТУРЛАРИ ВА ШАКЛЛАРИ

8. Ўқувчилар билим сифатини аниқлашнинг рейтинг усулида ҳар бир ўқув фани бўйича назорат доимий тарзда ўтказилади ва қуйидаги турлар буйича амалга оширилади.

— доимий назорат — ДН
— оралиқ назорат — ОН
— якуний назорат — ЯН

9. Чоракдаги назорат усуллари сони ўқув фанининг ўзига хос хусусиятларига, бериладиган мажбурий таълимнинг ҳажмига, давлат ўқув дастури билан белгиланган билим ва кўникмалар ҳажми, ўқув режасига мос равишда белгиланган ҳафталик соатлар сонига боғлиқдир. Мажбурий оралиқ ва доимий назорат тадбири ҳар бир фан бўйича минимал сони ва тури, қўллаш усулларини (оғзаки, контрол иш, семинар, реферат, лаборатория иши, баён, диктант, тест, мисоллар ечиш ва ҳоказо) қамраб олади.

Олдиндан белгиланиб, Халқ таълими вазирлиги тасдиқлаган рейтинг қоидалари ўқув йили бошида ўқувчилар ва ота-оналарга етказилади ва ҳар чорак бошида аниқланиб олинади. (1-илова).

10. **Доимий назорат**- ўқувчилар билимининг тартиблаштирилган текшируви бўлиб, ўқитувчи томонидан бевосита дарс жараёнида ўтказилади, шунингдек, уйга берилган вазифалар (ёзма) ҳам текширилади. Доимий назорат шаклини ўқитувчи танлайди. ДН нинг кенг тарқалган кўринишларидан бири ўқув материалларини ўзлаштириш лойиҳасини оғзаки назорати, унга катта бўлмаган ёзма топшириқ ёки кичик ҳажмли тест топшириғи (15 гача) билан педагогик тестдан фойдаланишдир. Доимий назорат ўқувчилар билимига берилган баҳодан ташқари ўқитувчини ҳар бир ўқувчининг ўқув фаолияти ҳақидаги тезкор ахборотлар билан таъминлайди, таълимий жараённинг боришини бошқаришда яхши самара беради, орқада қолаётган ўқувчиларни ўз вақтида сезиш ва ўқув материалларини босқичма-босқич ўзлаштиришга зарур тузатишлар киритади.

Чораклар давомида назоратнинг ҳар бир усули 100 баллик тизимда баҳоланади. Қўйилган баҳолар асосида ўқувчининг материалларни ўзлаштириши ёки вазифаларнинг бажарилишига доир фоизлар аниқланади. Чорак якунида барча ДН баҳоларининг ўртачаси ҳисоблаб чиқарилади.

11. **Оралиқ назорат** ўз мақсадига кўра ўқув фанларининг алоҳида бўлимларини (ёки бир неча машғулотлар) ўзлаштирилишини текширади. ОН ни ўқитувчи томонидан дарс жадвалига асосан бир дарс давомида оғзаки, ёзма ёки тест кўринишида ўтказилиши ўқув материалларининг ўзига хос хусусиятларига боғлиқ. Оралиқ назорат бир кунда синфда кўпи билан икки ўқув фанидан ўтказилиши мумкин. Оралиқ назоратни ўтказишдан аввал ўқувчилар камида бир ҳафта олдин огоҳлантириладилар. Ҳар бир оралиқ назорат алоҳида-алоҳида 100 баллик шаклда баҳоланади.

12. УЎТ/ДТС талабларига асосан туман халқ таълими бўлимлари ўқитувчилар, услубчиларни жалб қилган ҳолда оралиқ назорат доирасида ўқув йили давомида барча предметлар бўйича (ёки 3-4 предмет танлаб олинади) **ташқи назоратни** ташкил киладилар.

13. Педагогик кенгаш қарорига асосан 7-9 синф ўқувчилари учун оралиқ назоратнинг турли кўринишларини - ижодий характерга эга бўлган индивидуал (алоҳида) вазифаларни баҳолашни киритиш мумкин. Бундай вазифалар ўқувчилар хоҳиши ва танлашига қараб берилади. Ижодий ишнинг индивидуал вазифа шакли туман, шаҳар ва Республика олимпиадаларида, танловларида, викториналарда, оммавий тадбирларда иштирок этган ўқувчиларга қўшимча баллар берилиши мумкин (2-илова) .

14. **Якуний назорат** битирувчиларнинг чорак, йиллик ва давлат аттестацияси синовлари билан фарқланади. У оғзаки, ёзма тест- синови шаклида ўтказилади.

15. **Огзаки назорат** натижалари ўқувчиларга дарс тугагандан сўнг эълон килинади. Ёзма иш ва тест-синови баҳолари ўқувчиларга ўқитувчилар томонидан 5 кун ичида, синов ишлар, хатолар устида ишлаб бўлингандан сўнг эълон қилинади.

16. Олинган ёзма ва тест-синови натижалари, оралиқ ва якуний назорат материаллари бир ўқув йили давомида мактаб ўқув бўлимида сақланади.

III. ЎҚУВЧИЛАР БАҲОЛАРИНИ АНИҚЛАШ ТАРТИБИ

17. Ўқувчилар билими, қобилияти ва кўникмаларини аниқлаш ҳар қандай ҳолатда **100 баллик** тизимда баҳолашга асосланилади. Ўқувчилар ўқув материалини ёки назорат топшириқларини ўзлаштиришларига қараб фоиз белгиланади.

Баҳолаш тартиби ўз ичига қуйидагиларни қамраб олади:

—чорак давомида олдиндан белгиланган назорат тадбири сони ва таркиби бўйича ўқитувчилар ўз фанлари доирасида дастлабки баҳоларни қўядилар;

—ўқув фанлари бўйича чораклик баҳолар дастлабки қўйилган баҳоларни умумлаштиради;

—ўқувчиларнинг барча фанлар бўйича умумлаштирилган баҳолари чорак рейтингини ташкил қилади (улар ўзлаштирган соатлар сонидаги фарқлар ҳисоби билан).

—ўқув предмети буйича йиллик баҳолар;

—ўқувчиларнинг ўқув йилидаги умумий рейтинги;

9-синфлар учун қўшимча: битирувчининг давлат аттестацияси якуни бўйича рейтинги.

Барча ўқув фанлари бўйича баҳо критерийси УЎТ/ДТС талабларига мувофиқ белгиланади.

18. Ҳар кандай доимий, оралиқ ёки якуний назоратнинг дастлабки баҳолари 17-бандда кўрсатилганидек белгиланади.

100 баллик кўрсаткич доирасида баҳолар меъёри ва даражаси 3-иловада келтирилган.

Ҳар бир ўқув фани бўйича чорак баҳолари рейтинг балларида 4-иловада кўрсатилганидек белгиланади. У қуйидаги ўлчамда умумий аҳамият касб этади:

● дарсда доимий назорат бўйича барча қўйилган дастлабки баҳоларнинг умумий аҳамияти;

● уйга берилган топшириқларнинг бажарилишига қўйилган дастлабки баҳоларнинг умумий аҳамияти;

● лаборатория ишларининг бажарилишига қўйилган баҳоларнинг умумий аҳамияти;

● ҳар бир оралиқ назорат баҳолари (алоҳида);

● якуний назорат бўйича баҳолар;

19. Барча ўқув фанлари бўйича ўқувчининг чорак давомида олган умумий баҳолари унинг **чораклик рейтинги** ҳисобланади, (5-илова).

20. Укув предмети бўйича ўқувчининг **йиллик рейтинги** айнан чораклик баҳоларининг жамидан келиб чиқади.

21. Ўқувчиларнинг ўқув йили давомидаги рейтинги айнан чораклик рейтингнинг умумий мазмунини белгилайди.

22. Аттестат рейтинги (умумий ўрта таълим тўғрисидаги ҳужжат) айнан УЎТ/ДТС талабларининг бажарилиш меъёри ва даражасини белгилайди. Аттестатга ўрнатилган тартибда баҳолар ёзилган қўшимча илова этилади.

23. Агар мажбурий назорат ўтказилаётган куни ўқувчи унга сабабсиз қатнашмай қолса, унга «0» балл қўйилади, агар сабабли бўлса, қолдирган назорат ишини дарсга қатнашган кундан бошлаб икки ҳафта давомида бажаришга рухсат этилади.

24. Рейтинг усулида ўқувчиларнинг баҳолаш ва ўзлаштиришларини ҳисобга олиш ўтказилган вақти кўрсатган ҳолда синф журналига ёзиб қўйилади.

25. Ўқувчилар хулқи ва тиришқоқлиги 3 хил усулда баҳоланади: намунали, қониқарли, қониқарсиз. Бу баҳолар ўқувчи табелига ёзилади.

IV. ЎҚУВЧИЛАРНИ СИНФДАН-СИНФГА КЎЧИРИШ ТАРТИБИ

26. Ўқувчиларни синфдан-синфга кўчириш УЎТ/ДТС талабларини бажарганлигига қараб ўқувчилар рейтинги асосида амалга оширилади.

V. ЎҚУВЧИЛАРНИ РЕЙТИНГ УСУЛИДА РАҒБАТЛАНТИРИШ

27. Ўқувчиларнинг рейтинг усулидаги ўқув натижалари ҳар чорак якунланганидан сўнг рўйхат шаклида энг юқори натижадан энг паст натижага қараб тартиблаштирилган (табақалаштирилган) ҳолда расмийлаштирилади. Бундай рўйхат расмийлаштирилгандан сўнг ҳар бир синфга, шунингдек, мактаб ахборот тахтасига илиб қўйилади (6-илова)

Синф раҳбарлари ўқувчилар ва ота-оналар йиғилишларида чорак натижаларини таҳлил қиладилар, ўқувчилар ўзлаштиришларини кўтариш учун тавсиялар берадилар.

28. Чорак (йил) якунига кўра мактаб директори 10 кун ичида ўқув жараёнида юқори кўрсаткичларга эришган ва намунали хулқли ўқувчиларни рағбатлантириш тўғрисида буйруқ чиқаради. Ўқишда эришган муваффақиятлари учун ўқувчиларни рағбатлантириш тўғрисидаги буйруқ мактабнинг ахборот бурчагига илиб қўйилади. (7- илова)

Чорак (йиллик) рейтингида 80 баллдан 90 баллгача олган ўқувчиларга ташаккурнома эълон килинади.

Чорак (йиллик) рейтингида 90 баллдан ошган ўқувчилар фахрий ёрлиқ билан мукофотланадилар.

Йиллик рейтинги 95 баллдан ошган ўқувчилар маҳаллий ҳокимиятлар ва ҳомийлар томонидан рағбатлантиришга тавсия қилинади, уларнинг фотосуратлари мактаб ҳурмат тахтасига илиб қўйилади.

29. Барча олинган баҳолар ҳақидаги ахборотлар ўқувчиларга ўқув жараёнида эълон қилиб борилади, зеро, ўқувчи ўзининг ўзлаштириши ҳақида маълумотга эга бўлиши ва юқори кўрсаткичга эришиши учун мустақил ишлашни режалаштириши лозим бўлади. (8-илова)

1 -ИЛОВА

Берилган жадвалда синфлар ва ўқув предметлари бўйича қуйидагилар қайд қилинади:

1.Йиллик ва чорак бўйича дарс соатларининг ҳажми.
2.Ўқув материалининг бўлим ва мавзулари.
3.Назорат тадбирининг барча турлари бўйича (минимал зарурий) мажбурий сони, масалан:

ФИЗИКА
6 СИНФ

1. Бир йилда 68 соат: 1-чоракда 16 соат, 2-чоракда 16 соат, 3-чоракда 20 соат, 4-чоракда 16 соат.

2. Ўқув материалининг бўлим ва мавзулари: Кириш (3 соат). Ёруғлик ҳодисалари ҳақида маълумотлар (6 соат). Модда тузилиши ҳақида маълумотлар(8 соат). Иссиқлик ҳодисалари ҳақида маълумотлар (10 соат). Физик катталиклар ҳақида маълумотлар (14 соат). Иссиқлик машиналари (6 соат). Такрорлаш (2 соат)

3. Назорат тадбирининг барча турлари бўйича мажбурий сони.

Назорат тури \ Чораклар		1	11	111	1V
Жорий назорат	оғзаки сўров				
	оғзаки сўров	2	2	3	2
	Уй вазифаси	1	1	1	1
	лаборатория ишлари	2	2	1	1
Оралиқ назорат	Оралиқ назоарт тести	1	1	1	1
	Ёзма иш	1	1	1	1
Якуний назорат	Тест-синов				1

Назорат тадбири (тартиби)нинг сони ва усулларини назорат жараёнидан ҳоли бўлган ўқитувчи педагогик мақсадларга мувофиқ ҳолда тузиши, ташкил этиши мумкин.

2-ИЛОВА

Ўрнатилган талаблардан келиб чиқиб, ўқувчининг бажарган ҳар бир ижодий иши учун ижодий балл (И.Б.) қўйиш мумкин, унинг миқдори ўқув фани бўйича чоракда 10 % миқдори белгиланади.

Ўқувчиларга турли фанлар бўйича олимпиадаларда, спорт мусобақаларида ва ижодий танловларда муваффақиятли иштироки учун ҳам ижодий балл қўйилади, ўқув фани бўйича чораклик рейтинг фоизларда қуйидагича ифодаланади:

	1-ўрин учун.	2-ўр.	3 ўр.	4 ўр.	5 ўр.	6 ўр.
● мактабда	10 %	8 %	6 %	4 %	2 %	1 %
● туманда (шаҳарда)	15 %	13 %	12 %	11 %	8 %	6 %
● вилоятда, ● Тошкент шаҳрида ● ҚҚРда	20 %	16 %	15 %	12 %	10 %	8 %
● Ўз. Р. бўйича	30 %	25 %	23 %	20 %	18 %	15 %
● Халқаро форумларда	40 %	35 %	30 %	28 %	25 %	20 %

Ўқувчиларнинг (чорак) ярим йиллик якунида ўзлаштирган қўшимча (Қ.Б) ва ижодий баллари (И.Б) жамланиб, муайян ўқув фани бўйича умумий рейтингга қўшилади.

Берилган баллар категорияси ўқувчиларнинг давлат таълим стандартларида кўзда тутилган, унинг ижодий қобилияти, интеллектуал эҳтиёжлари ва маълум бир касб-ҳунар фаолиятига мойиллигини ҳисобга олишни белгилайди.

3-ИЛОВА

100 баллик тизимда баҳолар меъёри ва даражалари

меъёри	даражаси	
А—100—91 %	1- 100-96 %	2- 95-91%
В — 90 — 81 %	3- 90-86 %	4- 85-81%
С — 80 —71 %	5- 80- 76%	6- 75-71%
D — 70 —55 %	7- 70- 63 %	8- 62-55 %
Е — 54— 0 %	9- аттестациядан ўтмади	

Эслатма :

1) ўқувчилар билими, қобилияти ва кўникмаларини баҳолаш ҳар қандай ҳолатда ҳам 100 баллик шаклга асосланади. Ўқувчининг ўқув материалини ўзлаштириши ёки назорат топшириқларининг бажарилишига қараб фоиз белгиланади.

2) ўқитувчи томонидан ўқувчи бажарган у ёки бу назорат ишларининг бажарилиш даражаси белгилаб борилади, бу тажрибалар мобайнида эришилган натижалар мазкур Низомнинг охирги вариантини ишлаб чиқишда ва системалаштиришда ҳисобга олинади.

4-ИЛОВА

Физика фани бўйича 6-синф ўқувчиларининг чораклик баҳоларини ҳисоблаш намунаси

Ҳафталик соатлар сони - 2 соат

Назорат шаклидан қатъи назар, энг кўп рейтинг миқдори - 100 балл.

Лаборатория иши		Д Н						О Н			Я Н
		дарсда			уйга вазифа.						
№ 1	№2	№1	№2	№3	№ 1	№ 2	№ 3	№1	№2	Ижодий иш	

Дастлабки баҳоларнинг рейтинг балларида ифодаси

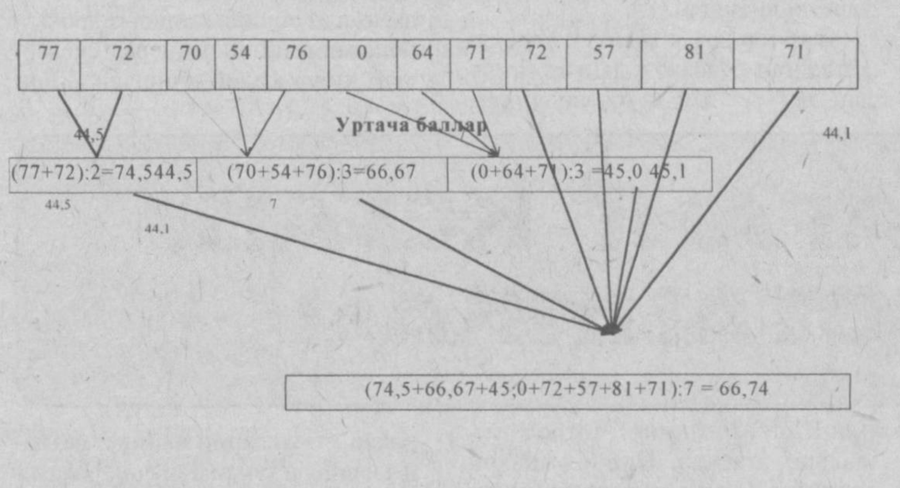

бутун олинган сонлар жамланганда 67 баллни ташкил қилди, бу меъёр Д кўрсаткич, 7-даражага тўғри келди (3-жадвал)

Олинган баҳоларга индивидуал вазифа ва ижодий иш баллари қўшиб жамланади.

5-ИЛОВА

6-синф ўқувчиларининг чорак бўйича рейтингини ҳисоблаш намунаси

к а т о р и №	укув фанлари \ курсат-кичлар	Хорижий тил (рус тили)	Она тили	Адабиёт	Хорижий тил	Тарих	Математика	Физика	Биология	География	Меҳнат	Жис. тарбия	танлаган предмети	якуний	Чораклик рейтинг (3 катор якуни (1 катор якуни)
1	2	3												4	5
1	Хафталик соатлар сони	3	5	2	3	2	5	2	2	2	1	2	2	31	2339 / 31 =75 (боскич С, даража 6)
2	Чораклик бахолар	67	72	64	70	77	86	67	64	75	92	84	92		
3	Предметлар буйича умумий (муайян) бахолар(1-2 каторлар	201	360	128	210	154	430	134	128	160	92	168	184	2339	

Чорак бўйича рейтинг ҳисоби тартиби:

1. Предмет бўйича чораклик баҳоларнинг соатлар сонига кўпайтирилган ҳолатидаги натижалари 3 қаторнинг ҳар бир устунида кўрсатилган.

Масалан: «Хорижий тил» предмети бўйича ҳафталик машғулот 3 соат, чораклик баҳо—... Умумий (муайян) баҳо — 3 х 70 = 210 ни ташкил қилади.

2. 3-қаторда барча натижалар белгиланади, уларнинг жами — “Якуний” дейилган устунга ёзилади. Умумий (муайян) баҳолар жами ҳафталик машғулот соати умумий сонига бўлинади: 2339 : 31 =75 — чорак рейтинги меъёри С ни ва даражаси 6 ни ҳосил қилаяпти (3 илова)

6-ИЛОВА

6-синф ўқувчиларининг ўқув йили учун рейтингини ҳисоблаш намунаси

№	Ўқувчилар фамилияси ва исми	Чораклик рейтинг I	II	III	IV	Йиллик рейтинг график (3+4+5 +6):4	ўқувчилар даражаси (аввалгига нисбатан)
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Обидов С.	75	77	79	79	78	13
2.	Одилов В.	74	74	71	72	73	15-16
3.	Ботиров Т.	84	86	83	83	84	8-10
4.	Ўралова З.	94	92	83	95	91	2-3
5.	Вакилова С.	79	85	83	83	83	11
6.	Жўраев А.	81	86	84	88	85	6-7
7.	Жўраева С.	70	74	66	64	69	19
8.	Давлатов В.	83	86	89	86	86	5
9.	Зокирова Л.	72	71	74	72	72	17
10.	Зуфаров С.	79	76	74	78	77	14
11.	Қосимова Д.	70	72	72	71	71	18
12.	Каримова Д.	59	62	65	69	64	21
13.	Мамуров Н.	73	72	72	72	72	15-16
14.	Маҳмудов Д.	83	84	87	83	84	8-10
15.	Муталова А.	68	65	68	67	67	20

7-ИЛОВА

Ўқув йили якунига кўра ўқувчиларнинг тартиблаштирилган РЎЙХАТИ

ўқувчилар ўрни	ўқувчилар исми ва фамилияси	Йиллик рейтинг	Босқичи	Даражаси
1	Яҳъяев А.	95	А	2
2-3	Ўралова З.	91	А	2
2-3	Одилова З.	91	А	2
4	Носирова К.	88	В	3
5	Давлатов В.	86	В	3
6-7	Жўраев А.	85	В	4
6-7	Ёқубова С.	85	В	4
8-10	Ботиров Т.	84	В	4
8-10	Махмудов Д.	84	В	4
8-10	Нортожиев В.	84	В	4
11	Вакилова С.	83	В	4
12	Ёдгарова Т.	80	С	5
13	Обидов С.	78	С	5
14	Зупаров С.	77	С	5
15	Одилов В.	73	С	6

Йиллик ўзлаштириш якуни бўйича:

1. А.Яҳёевни маҳаллий ҳокимиятлар (ёки ҳомийлар) томонидан тақдирлашга тавсия этиш.

2. Уралова З. ва Одилова З. ларни фахрий ёрлиқ билан тақдирлаш

3. Ўқувчилардан Носирова К, Давлатов В, Жўраев А, Ёқубова С, Ботиров Т, Маҳмудов Т, Нортожиев В, Вакилова С, Ёдгорова Т ларга ташаккурнома эълон қилиш.

МАКТАБ ДИРЕКТОРИГА ЭСДАЛИК

Рейтинг усулининг намунали тартибда жорий этилиши кўпроқ мактаб директорига боғлиқ. Рейтинг усулини жорий қилишнинг мақсадини тушуниб етган директор учун баҳоларни рейтинг балларига айлантиришнинг ҳеч бир қийин жойи йўқ.

Мактабда албатта махсус стенд тайёрлаш керак, чунки унда рейтинг усули тадбирларининг ўзига хос томонлари ҳақидаги ахборотлар, ўқувчилар билим сифатига берилган баҳолар натижаси, аълочи ва ўзлаштирмовчи ўқувчилар рўйхати, мактаб бўйича аълочи ўқувчилар суратлари жойлаштирилади.

Рейтинг усулининг муҳим қисмларидан бири рейтинг ўлчами бўйича тартиблаштирилган ҳолатда ўқувчилар рўйҳати ҳар бир синфда ўзлаштириш тахтасига илинган бўлиши керак, чорак тугагандан кейин мазкур маълумотлар якунлаштирилади.

Навбатдаги чорак бошида директор ўтган чорак натижаларига кўра мактаб бўйича рағбатлантириш тўғрисида буйруқ эълон қилади, бу буйруқ мактаб ўзлаштириш стендига илиб қўйилади. Худди шу стендда ҳамма синфдаги аълочи ўқувчилар (юқори рейтинг натижаларига эришган), параллел синфлар ва мактабдаги аълочи ўқувчилар суратлари илиб қўйилади.

Анъанавий рағбатлантиришдан ташқари аълочи ўқувчиларни (буйруқ билан ташаккурнома, фахрий ёрлик билан тақдирлаш) рағбатлантиришнинг бошқа шаклларини тайёрлаш ва ташкил қилиш мумкин. Масалан, ўқувчиларни маҳаллий ҳокимиятлар, жамоатчилик ташкилотлари ва ҳомийлар мукофотлари билан рағбатлантириш ва ҳоказо.

Мактаб директори ўқитувчиларнинг рейтинг усулидан тўғри ва самарали фойдаланишларини ташкил этади. Педагогик кенгаш ва фанлар метод бирлашмаларида системали тарзда рейтинг усулини қўллаш билан боглиқ муаммолар, синф журналларида рейтинг-назорат натижалари ҳисобини тўғри юритиш, илғор педагоглар тажрибасини оммалаштириш, ўқувчилар билиш фаолиятини рейтинг усули ёрдамида фаоллаштириш билан боғлиқ масалалар муҳокама қилинади. Агар мактабда “Ўқувчилар рейтинги” дастури билан таъминланган компьютерда рейтинг-назорати ўтказилса, у мактабда рейтинг усулидан фойдаланишни кўпроқ енгиллаштиради ва яхшилайди.

Бу компьютер дастури ўқувчиларни тенг ҳисоблардан озод этади ва автоматик режимда ўқувчиларнинг табақалаштирилган рўйхатини мактаб бўйича ва алоҳида синфлар бўйича ёзади, аълочи ўқувчиларни мукофотлаш тўғрисида буйруқ лойиҳаларини тартибга солади, ҳар кандай ўқувчининг ўқув натижалари ҳақида маълумот беради ва ҳоказо.

Рейтинг усулидан фойдаланишга норасмий, ижодий ёндашув мактаб директорига ўқувчиларнинг ўқув жараёнида муваффақиятга эришишига ва ўзлаштиришларини кўтаришга ёрдам беради.

Avgust kengashlari

САБОҚЛАРДАН АНГЛАШИЛГАН ВАЗИФАЛАР

(Боши 1-бетда)

***

Куни кеча Чилонзор тумани маорифчиларининг ҳам анъанавий август кенгашлари бўлиб ўтди. Унда мактабгача тарбия муассасалари ходимлари, мактаб раҳбарлари, илғор муаллимлар, кекса маорифчилар, ҳомий ташкилотлар вакиллари иштирок этишди.

Анжуманни Чилонзор тумани ҳокими Анвар Алиев кириш сўзи билан очиб, халқ таълими ва ҳокимият, мустақиллик ва ижодкорлик мавзуларида сўз юритди.

Сўнгра туман халқ таълими бўлими мудири Малик Абдалимовга сўз берилди. Унинг «Комил инсон тарбияси ва туман халқ таълими ходимларининг долзарб вазифалари» маърузаси зўр қизиқиш билан тингланди. Ғап шундаки, нотиқ эришилган ютуқлар қаторида туман маориф муассасаларида юз берган камчиликларни рўйи-рост қайд этиб ўтди. Масалан, ўтган ўқув йилида айрим кўрсаткичлар бўйича тумандаги 56, 184, 188, 270-мактабларнинг рейтинги тушиб кетди. Йил якунида 164, 180-мактабларда битирув аттестацияларi қоидалари бузилди. Туманда кимё фани ўқитилишини ҳам мақтовли даражада деб бўлмайди. ДТМ таҳлилига қараганда мазкур фан бўйича ўқувчилар шаҳарда еттинчи ўринни эгаллаб туришибди...

Анжуманда сўзга чиққанлар янги ўқув йилига тайёргарликнинг бориши, таълимда қўллаётган тажрибалари, янгилик ва ютуқлари ҳақида батафсил сўз юритдилар, ўқитиш сифати ва самарадорлигини ошириш борасидаги таклифларини ўртага ташладилар. Қисқаси, мазкур анжуманда Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»дан келиб чиқадиган вазифаларига виждонан ёндашиш руҳи устивор бўлиб турди.

Анжуманда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги матбуот маркази раҳбари Бахтиёр Қурбонбоев қатнашди ва сўзга чиқди.

Қурбонбой МАТҚУРБОНОВ

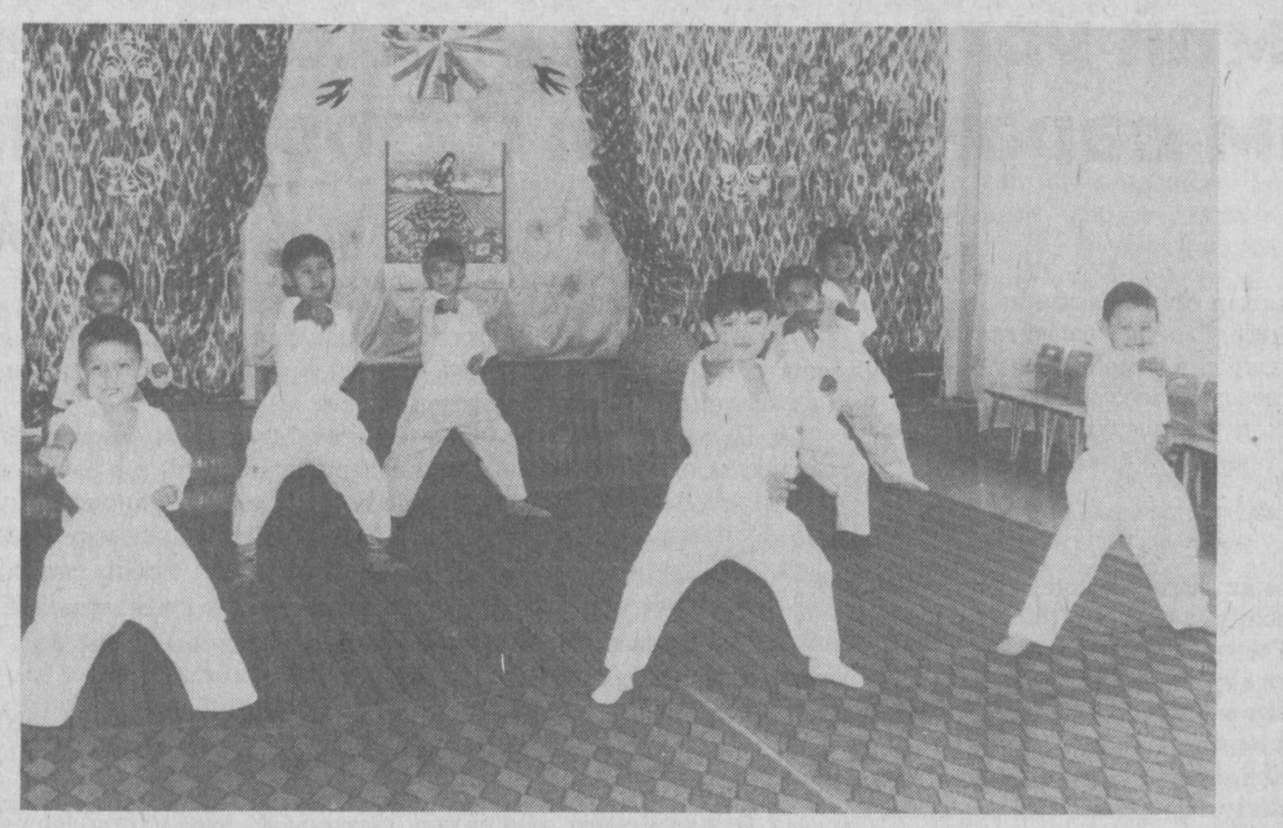

Чиниқиш мактаби

Xullas...

ТОВЛАМАЧИЛАРГА ЭРКИНЛИК

Екатеринбург метрополитенининг директори Иван Титов шаҳарнинг 275 йиллиги шарафига бир ой мобайнида маҳаллий товламачиларнинг ясама йўл чипталаридан фойдаланишларига рухсат бериш тўғрисида буйруқ чиқарди. Бу вақтда «қуён»лар билан ер остида жанжал бўлмайди. Улардан сохта чипталарни тортиб олишмайди ва катта миқдордаги жарима эмас, тегишли суммадаги йўл ҳақи ундирилади.

Директорнинг бу ноодатий кўрсатмаси метрополитен ходимларининг инсонпарварлигини кўрсатмайди. Бундан мақсад, байрам арафасида метро ходимларининг ташвишларини камайтириш.

ҲУКУМАТНИНГ ТАДБИРИ

Айиқполвонлар ҳам иссиқни хушлашмайди. Одамлар жазирамадан сақланиш учун салқин жойларга ўзларини уришади. «Қийшиқ оёқ»лар эса ақлли зотларга яқинлашиб, билган ишини қилар эканлар.

Нафс балосига йўлиққан айиқполвонлар уй ҳайвонларининг «шўрига шўрва» тўкмоқда. Қаерда денг? Бошқирдистонда.

Дуванск туманидаги жамоа хўжаликларидан бирида айиқполвонларнинг «шефи» бир йўла учта сигирни талаб, дабдаласини чиқарди. Республиканинг 14 та хўжалигида шундай нохуш ҳодиса қайд этилганини ҳисобга олган ҳукумат ўрмон ходимларига касофат айиқлардан бир нечтасини отиб ташлашга рухсат берди...

ҚУРБАҚАЛАРГА ҲУРМАТ

Қурбақани боссангиз «вақ» этади. Бу жонзот ҳақида билганимиз шу мақол. Қурбақа қаерда, қандай яшайди, нима билан озиқланади, кўпчилигимиз бунга беэътибормиз.

Айрим мамлакатларда қурбақага шу қадар ихлос билан қарашадики, уларга ҳурмат рамзи сифатида ҳайкал ўрнатишган. Париж университети олими Клод Бернар ташаббуси билан Х1Х асрда Сарбонада ясалган қурбақа ҳайкали бунга мисол. Иккинчиси эса Токиода тадқиқот олиб бораётган ёш олимлар томонидан қўйилган ҳайкалдир.

Қизиқ-да, нега бундай қилишган? Бунинг сири шундаки, қурбақалар жуда кўп ихтироларни яратиш учун манба бўла олади...

ana shunaqa gaplar...

Sport maydonchasi

БИЗНИКИЛАР

Францияда ўтказилган «Кичик тур де Франс» ёшлар велопойгасида ҳамюртларимиз иштироки муваффақиятли бўлди. Дунёнинг 25 жамоаси орасида вакилларимиз 1У ўринни эгаллашган бўлса, шахсий ҳисобда энг ёш йигитларимиздан Хушнуд Камалдинов 1-ўринни қўлга киритди.

ДУНЁ БЎЙИЧА

Профессионал велоспортчиларнинг рейтинг бўйича кучли бешлиги қуйидагича экан: 1.Лоран Жалабер (Франция), 2. Алекс Цулле (Швейцария), 3.Микеле Бартоле (Италия), 4. Марко Пантани (Италия), 5. Франческо Казагранде (Италия).

ХУРМАЧА ҚИЛИҚ

Собиқ жаҳон чемпиони, боксчи Майк Тайсон ўзининг навбатдаги «қилиғи«ни кўрсатди. Холифилднинг қулоғини тишлаб олгандан сўнг боксдан четлатилган Тайсон рингга қайтаришларини сўраб ариза берганди. Масала ижобий ҳал бўлай деб турган паллада дабдурустдан аризасини қайтариб олди.

Ю Т У Қ

Хитойда дзюдо бўйича ўтказилган Халқаро турнирда икки спортчимиз иштирок этди. Эгамназар Акбаров (73 кг) мусобақаларни иккинчи ўрин билан якунлаган бўлса, Искандар Расулов (60 кг) учинчи ўринни қўлга киритди.

МУНОСИБИНИ ТОПИШДИ

Ниҳоят, Бразилия футбол терма жамоасига янги бош мураббий тайинланди. Бу вазифага «Палмейрас» жамоасининг юксак муваффақиятларига сабаб бўлган 46 ёшли Вандерлей Люксембурго муносиб деб топилди.

Diydor

ЭЛЛИК ЙИЛДАН КЕЙИН

Оҳангарон туманининг Облиқ қишлоғидаги 25-ўрта мактабнинг 60 йиллиги ҳақида ахборот воситаларида хушхабар тарқалган эди. Бугун эса шу мактабнинг ўнинчи синфини тамомлаган биринчи қалдирғочлари орадан эллик йил ўтиб учрашиб турибдилар.

1946 йилда мактабга директор этиб тайинланган Мурод қори Раҳмедовнинг ташаббуси билан мазкур мактаб Оҳангаронда биринчи бўлиб ўрта мактабга айлантирилганди. 1948 йилда эса 25-ўрта мактабнинг ўнинчи синфини етти ўқувчи тамомлаб чиқишди. Ўша пайтда Ўзбекистон Республикасининг Вазирлар Маҳкамасида масъул вазифада ишлаётган облиқлик Муртазо Қорахонов мана шу етти ўсмирни етаклаб, Тошкентга олиб келди ва турли олий ўқув юртларига ўқишга киришига беминнат ёрдам кўрсатди. Етти азамат орадан тўрт-беш йил ўтиб, Оҳангаронга биринчи маҳаллий олий маълумотли кадрлар бўлиб қайтишди.

А.Сирожев, С.Аминов, О.Эшончаевлар муаллим сифатида туманнинг турли қишлоқларидаги мактабларда ўқитувчилик қилдилар. Ш.Салимов сув хўжалиги, Ш.Тўраев энергетика, Ф.Исмоилов геология, Р. Шамсутдинова молия ишлари бўйича халқ хўжалигининг ривожланишига салмоқли ҳисса қўшдилар.

Синфдошларнинг эллик йилдан сўнгги учрашувларида марҳум дўстлар - Орифхон Эшончаев ва Раҳимахон Шамсутдиновалар ўрни сезилиб турди. Бугун улар ўтирган парталар бўш эди. Лекин хотираси тирик. Орифхон ака ўзидан порлоқ из қолдирди. У узоқ муддат Ангрен шаҳар халқ таълимини бошқарди, бир қанча зарур қўлланмалар яратди, унинг юзлаб шогирдлари бугун Оҳангарон туманининг турли жабҳаларида фаол меҳнат қилишмоқда. Синфдошлар учрашуви мактабдагина эмас, бутун Оҳангаронда катта байрамга айланиб кетди.

Учрашув тантаналарида улар мактабга, ўқувчиларга эсдалик совғалари топширдилар.

Мўмин ҚАЮМ

ДЕҲҚОНОБОДДА НИМА ГАП?

ёхуд Қарашинадаги «можароли» бир бино хусусида

(Боши 1-бетда)

— Мен қурилиши бошланиб, иш мутлақо тўхтаб қолган ана ўша бинони 1996 йилнинг март ойида вилоят марказида бўлиб ўтган «ким ошди» савдоси орқали 160 минг сўмга сотиб олдим,— дейди «Алишер» хусусий кичик корхонаси раҳбари Абдушукур Дониев.— Мазкур бинода, ўша пайтда умумий ишнинг 20 фоизи бажарилган эди холос. Бинонинг ички кисмидаги деворлар қаровсизлик оқибатида бузилиб, ғиштлари кимлардир томонидан ташиб кетилганди...

Деҳқонободлик тадбиркор Абдушукур Дониев менинг олдимга қоғозларга лиқ тўла папкани ташлади:

— Ҳамма ҳужжатлар шу ерда, кўринг.

Қоғозларни бирма-бир варақладим. Дарҳақиқат, мени қизиқтирган ҳужжатларнинг барчаси шу папка ичидан чиқди. Қурилиши битмаган бинонинг сотиб олинганлиги ҳақида ордер, уни топшириш ва қабул қилиб олиш ҳақидаги акт қоғозлари.Уларни туман ҳокими муовини Р.Самадов, вилоят капитал қурилиш бошқармаси вакили Д.Рўзиев, туман хусусийлаштириш бўлими бошлиғи Ш.Панжиев, шу бино қурилишини бошлаган Деҳқонобод механизациялашган кўчма жамламаси бошлиғи Н.Каримов ва Абдушукур Дониевлар имзолашган.

— 1994 йилда ташкил этилган хусусий кичик корхонамиз кийим-кечак тикиш, техника таъмири ва савдо-сотиқ билан шуғулланади. Хусусий дўконларимиз ҳам бор, —дейди Абдушукур Дониев. — Хуллас, корхонамиз топган фойдалар ҳисобига ўша бинони бир йилдан ошиқроқ муддат ичида қуриб битказдик... Шундан сўнг лоп этиб, Республика радиосидан эшиттиришлар берила бошланди. Мен Деҳқонобод болалар ва ўсмирлар ижодиёти уйини сотиб олиб қўйган эмишман. Очиғи сиздан бошқа бирорта мухбир билан суҳбатлашганим йўқ. Радиодагилар маълумотларни қаердан олишди, ҳайронман. ..

Биз ўша «жанжалли бино»га бордик. Бир қаватли гўзал иншоот. Қолаверса, бино туман марказига кўрк бахш этиб турибди. Бино деворининг гирд атрофи сара мармар тошлар билан безатилган, ҳовли сатҳи чиройли тош девор билан ўралиб, қулф-калит қилиб қўйилган.

Хоналарни айландик. Мавжуд 20 та хона ва барча заллардаги безак ишлари ўта дид билан бажарилган.

— Шу ишларнинг ҳаммаси учун қанча маблағ кетди?- сўраймиз тадбиркордан.

— Анча-мунча ишларни пулга чаққанимиз йўқ.Гапнинг қисқаси, ҳозир шу бино хусусий кичик корхонамиз ҳисобига 8 миллион 713 минг 890 сўмга тушиб турибди. Яширолмаймизки, бинони қуриш муносабати билан у ёки бу корхона ва идоралардан бироз қарздор ҳам бўлдик.

— Нега бинони ишга туширмаяпсиз? — яна сўрайман суҳбатдошимдан.

— Мавжуд қонунларимиз мезони билан қаралса, мен ҳеч қандай ғайри-қонуний иш қилмадим. Югуриб-елиб, жамоамиз аъзолари билан биргаликда ишлаб шундай чиройли иншоот қурдик. Рости, кейинги «гап-сўзлар» ноўрин. Бу дунёда хайр-саховат улуғ иш. .. Бас, шу бинонинг илк ғишти таълим мақсадини кўзлаб қўйилган экан, биз ҳам ана шу бинони халқ таълимига берамиз. Фақат мутасадди ташкилотлар бизнинг сарф-харажатларимизни беришсин. Борингки, таълим иши учун биз сарф-харажатларимизнинг бир қисмидан кечиб юборишга ҳам тайёрмиз!

Тадбиркорни ҳам тўғри тушунмоқ керак. Негаки, «пул« деган нарса ҳеч бир жойда ўз-ўзидан топилиб қолавермайди. Бу масаланинг бир томони бўлса, иккинчи томони шу ердаки, ушбу «можароли бино» масаласида «Алишер» хусусий кичик корхонаси ходимларининг айби ҳам йўқ. Улар қурилиши тугалланмаган бинони «ким ошди» савдоси орқали сотиб олишиб, меҳнат қилиб битказишди.

Доноларимиз «Туяни юкка элт, магар бунинг иложи бўлмаса, юкни туяга элт» деб бежиз айтишмаган.

Деҳқонободдаги «можароли бино» юкини туяга қандай элтишни тадбиркор, кўнгли очиқ йигит Абдушукур Дониевнинг ўзлари айтиб турибдилар-ку.

Ҳа шундай. Агар иш ана шундай тартибда амалга оширилса, деҳқонободлик ижодкор ёшлар ижодкорона бир тарзда қурилган бинога, «Алишер» хусусий кичик корхонаси аъзолари эса олам-олам савобга эга бўлардилар.

Абдували ОБИДДИН,
«Маърифат» мухбири

ЭЪЛОН

Урта Чирчиқ туманидаги 3-урта мактаб томонидан 1992 йилда ДУШАЕВ ХАЙРИДДИН номига берилган А№019638 рақамли урта маълумот тўғрисидаги аттестат йуқолганлиги сабабли

БЕКОР ҚИЛИНАДИ

Yurtimiz sihatgohlari

САДАҒАНГ КЕТАЙ, «БОТАНИКА»!

Инсонни табиатнинг ажралмас бир бўлаги, деб бежизга айтмайдилар. Буни табиатга ошнолигимиз ва шайдолигимиздан ҳам билса бўлади. Ўзбек борки, бўш вақтини салқин ва ошуфта гўшаларда ўтказай, дейди. Зеро мамлакатимизда бундай гўшалар бисёр. Шулардан бири ва энг машҳури «Ботаника» сиҳатгоҳидир.

Бу ерга келишимга, очиғи ушбу сатрларни ёзишимга рафиқам Зулфияхон Шоймардонова сабабчи бўлди. У бир неча ўн йиллик заҳматли меҳнати-муаллимликдан чарчоқ топди. Асаби, юрагидан тез - тез нолийдиган бўлиб қолди. Шифокорлар фақат шу санаторийда даволаниши лозимлигини айтишди. Барака топгур, Музработ тумани халқ таълими ходимлари касаба уюшмаси раиси, кекса ва заҳматкаш педагог Амин Хайиновнинг сайъи - ҳаракатлари туфайли тез орада йўлланмага эга бўлдик.

Яхши йўлдош - қуш қанот, дейдилар. Зулфияхон ўзидек ҳаёт ва турмуш ташвишларидан бир оз ҳориган, Хоразм вилоятининг Ҳазорасп туманида истиқомат қилувчи асли касби ҳисобчи бўлган хушчақчақ ва тоза қалб Жамилахон Бобожонова билан бир хонада туриб даволанди. Шифокорларнинг ширин сўзлиги ва мақбул табобати туфайли ҳар иккаласи ҳам тез орада ўзларини тетик, соғлом ҳис қилишди, аввалги дардчил ҳатти-ҳаракатлари, мунис овозлари ўрнини ўктамлик ва шоду хандонлик эгаллади. Мен Зулфияхонни олиб кетиш учун даволанишнинг сўнгги кунлари келиб, кўзларимга ишонмай қолдим, улар ботинан ва зоҳиран яшарганлиги юз - кўзларидан шундоққина билиниб турар эди.

Миннатдорчилигимизни айтиш мақсадида сиҳатгоҳ бош ҳакими Эркин Мадиев ҳузурига йўл олдик. Эркин ака бизни илиқ бир самимият билан қарши олдилар ва мақсадимизни англаб, сиҳатгоҳдаги табобат ишлари ҳамда заҳматкаш ходимларининг ижобий ишлари ҳақида ширинсуханлик билан гапириб бердилар. Айни чоқда даволаш ишлари бўйича муовинлари Гулсара Акобировани ҳузурларига чақириб, бизни таништирдилар. Шуни мамнуният билан эътироф этиш керакки, ҳар иккалалари ҳам олий тоифали ҳаким бўлиб, шу сиҳатгоҳда қарийб 20 йилдан буён намунали фаолият кўрсатиб келишаётган эканлар. Биз Эркин ака ва Гулсара опа билан қилган суҳбатимиздан, ўнлаб дам олувчилар, самарқандлик ихтирочи ўқитувчи, «Соғлом авлод учун» ордени нишондори Қобил Мусаев, сурхондарёлик дон маҳсулотлари корхонаси ходимаси Манзура Қурбонова, бухоролик олий тоифали ўқитувчи Раҳмат Ёдгоров, уруш ветерани Ҳасан Маҳмудов, оққўрғонлик интернат муаллимаси Рихси ая Абдазова, иштихонлик мактаб директори, халқ таълими аълочиси Фарҳод Норқуловларнинг қалб сўзларидан шуни англадикки, мустақиллик шарофати туфайли сиҳатгоҳда беқиёс янгиланиш рўй берган экан. Улар ҳакимлар Салима Шералиева, Ҳалима Қодирова, ҳамширалар Офтобхон Тошпўлатова, Дилдора Мардиева, Зоя Муҳаметдинова, Гулмоҳира Турлибекова, Асия Сатова, Тожихон Солиева, Саида Охунжонова сингари жонга-жон шифокорлардан мамнун эканликларини айтишди.

Санатория ҳақида икки оғиз сўз айтадиган бўлсак, у денгиз сатҳидан 560 - 570 м баландликда, Тён-Шон тоғининг Чотқол тизмалари этагида, Чирчиқ шаҳри яқинида, Бўзсув канали бўйидаги хушманзара гўшада жойлашган. Бу ердаги мевали ва манзарали дов-дарахтлар, Тургеневнинг «Бежин ўтлоғи»ни доғда қолдирадиган ям-яшил ўтлоқлар, ранго-ранг гуллар беихтиёр мафтун этади, кишини. Ҳаким ва ҳамшираларнинг дилкашлигини айтмайсизми. Бу ерда асабга тегадиган бирон - бир сўзга, нарсага дуч келиш мумкин эмас. Сиҳатгоҳ чиннидек топ - тоза.

Сиҳатгоҳ 526 ўринга эга. Бу ерда асосан марказий ва периферик нерв системаси ҳамда ҳазм органлари касалликлари даволанади. Бу ерда фақат катталаргина эмас, болалар ҳам шифо топади. Санатория энг янги диагностика ва даволаш аппаратлари билан таъминланган. Қуёшли кунлар, кўплиги, қуруқ ва мусаффо ҳаво иқлими даволаниш учун ғоят қулай. Иқлим билан бирга табиий даволаниш омиллари уйғунлашиб кетган. Чунончи, даволанувчилар бу ерда Тошкент артезиан қудуқларидан олинадиган + 37 даражали термал хлорид-гидрокарбонат-натрийли минерал сувлардан ҳузур қилиб ичишади. Ванналар, ичакларни чайиш, меъдани ювишда ҳам ана шу шифобахш сувлардан фойдаланилади. Балиқчи кўлидан (Жиззах вилояти) келтириладиган сулфидли балчиқ беморларни даволашда қўл келади. Бундан ташқари, даволаш мақсадларида физиотерапия, даволаш физкультураси ва массаждан, иссиқлик билан даволашдан (парафин ва озокерит) фойдаланилади. Санатория ётоқ корпуслари бир ва икки ўринли, шинам хоналардан иборат. Ёзги ва қишки муъжазгина клублар, кутубхона, дискотека, спорт майдончалари мунтазам ишлаб турибди. Стоматология хонаси, тиш протезлаш лабораторияси, эркаклар, аёллар ва болалар салони, косметика хонаси, фотосалон, ажойиб бальнеологик даволаш шохобчаси, тўрт марта парҳезли таом билан таъминлайдиган ошхона, чойхона дам олувчилар хизматида. 1990 йилдан бошлаб болалар ва ота - оналар учун йил бўйи ишлайдиган 68 ўринли бўлим ишлаб турибди. Бу бўлимда болалар ўйнайдиган хоналар, болалар майдончалари ташкил қилинган бўлиб, бийрон тилли болаларнинг ёқимли ҳатти—ҳаракатларию қийқириқлари ёшликни ёдга солади, болалар дунёсига етаклайди кишини.

Саёҳат — танга роҳат, дейдилар. Дам олувчилар ҳар якшанба куни Тошкент шаҳри ва унинг атрофидаги тарихий ва маданий ёдгорликлар, диққатга сазовор жойларга саёҳат қилишади. Таниқли санъаткорлар ижросида концертлар томоша қиладилар.

Алқисса, сиҳатгоҳ ўзининг табиий қулайлиги, жозибаси ва оромбахшлиги билан мамлакатимиздаги энг яхши шифохоналардан биридир. Даво истаб, сиҳатгоҳ дарвозасидан ҳорғин одимлаб келадиганлар кўп ўтмай бу ердан шоду хуррам кайфиятда чиқиб кетадилар. Буни кўриб дил яйрайди ва улар қалбидаги «Садағанг кетай, Ботаника! Мен сендан даво топдим» деган миннатдор даъватга қўшилгинг, бунинг учун кечани - кеча, кундузни - кундуз демай, эл соғлиги йўлида курашаётган фидойи шифокорларга минг марта таъзим бажо қилгинг келади. Ҳа, улар таъзимга ва таҳсинга лойиқ.

А.АБДУРАСУЛОВ
Сурхондарё вилояти

ИБРАТЛИ РИВОЯТ

Шаҳар ҳаётини транспортсиз ўзбекча қилиб айтганда, уловсиз тасаввур қилиш қийин. Бу уловлар кимни ишга, кимни ўқишга, яна кимларнидир истироҳат боғларига элтади. Мен ҳам иш юзасидан бир автобусга чиқиб қолдим. Орқа ўриндиқлардан жой ҳам тегди. Кейинги бекатдан соч-соқолига оқ оралаган мўйсафид киши чиқди, у кишига ҳам мени ёнимдан жой тегди. Йўл-йўлакай суҳбатлашиб кетдик. Суҳбатимиз мавзуси асосан ўқитувчилар ҳақида бўлди.

У кишининг гаплари ҳамон қулоғим остида жаранглайди. Суҳбатимизга бир ривоят ҳам қўшилдики, ушбу ривоятни эшитган киши беихтиёр ўйга толади. Қадимда бир файласуф бўлган экан. Донишмандликда шу қадар тенги йўқ эканки, унинг панду насиҳатлари ихлосмандлари учун қонун тусига кириб қолган экан. Ана шу донишмандга бир аёл ва унинг ўғли ҳам ихлосманд экан. Ўғил жуда мўминқобил экану, аммо жуда кўп бўза ичаркан. Онаси ҳар қанча уни бу йўлдан қайтармасин, донишманд ичкилик ҳақида ҳеч нарса демаганлигини рўкач қилиб, ярамас одатини тарк этмас экан. Охир- оқибат аёл ўғлини олиб донишманд ҳузурига йўл олибди. Етиб боргач, донишмандга ўз дардини айтиб, ўғлини бу йўлдан қайтаришни, унга насиҳат беришни ўтиниб сўрабди. Лекин донишманд насиҳат беришга унамабди, бундай насиҳат беришга нолойиқман дея эътироз билдирибди. Аёл эса ўғли бу йўлдан қайтмаса аҳволи ёмон бўлишини, бу ерга хачирда бир ой йўл босиб келганлигини, ноумид қилмаслигини ҳамда ўғлини бу йўлдан фақат донишмандгина қайтара олишини айтиб насиҳат беришни ўтиниб сўрабди. Донишманд ўйлаб-ўйлаб насиҳат беришга қарор қилибди. Ичкилик ҳақида унинг ёмон оқибатларга олиб келиши ҳақида насиҳат қилибди, шундан сўнг уларга жавоб берибди. Орадан бир қанча вақт ўтиб, аёл яна келибди. Насиҳат ўғлига таъсир қилмаганлигини айтиб, донишманддан кучлироқ насиҳат қилишини сўрабди. Донишманд бу сафар ҳам насиҳат қилибди-да уларга жавоб берибди. Орадан кунлар ўтиб аёлнинг ўзи қайтиб келибди, ўғли бутунлай ичмай қўйганлигини айтиб донишманддан хурсандлигини билдирибди. Кетар чоғида донишманддан ўғли нима учун биринчи насиҳатга амал қилмай кейингисига амал қилганининг сабабини сўрабди. Донишманд дебди: Мен биринчи насиҳат қилганимда ўзим ҳам бўза ичардим, буни ўғлинг биларди, ўзим ичиб туриб уни бундан қайтаришим ўғлингга хуш келмади. Буни мен сезган эдим насиҳатимга ўғлинг амал қилмаслигини ҳам билардим. Яна сенинг қайтиб келишингни англаб етдим. Оралиқда ўзим бўза ичишни бутунлай ташладим. Иккинчи келишингда эса, ёруғ юз билан ўғлингга насиҳат қилдим, ўғлинг ҳам уни қабул қилди. Мен шу вақтгача кимга нимани ман қилиб маслаҳат берсам аввало ўзим шунга амал қилардим. Агар амал қилмасам эди менинг сўзларим даражаси улуғ бўлмасди. Ҳеч ким мени донишманд деб тан ҳам олмасди. Буни ўғлинг мисолида ҳам кўрдинг. Шунинг учун биринчи келганингда насиҳат беришга нолойиқман дея сени огоҳлантирган эдим. Сен бўлсанг буни тушунмадинг. Зеро, ишонтириш учун ишониш керак. Ўзинг ишонмаган ҳақиқатга ўзгаларни қандай ишонтирасан.

Ривоят шу тариқа тугади, ҳамсуҳбатим манзилига етди. Мен эса йўл-йўлакай ушбу ривоятдаги донишмандни негадир ўқитувчиларга таққослагим келаверди... Шу тобда ёдимга устоз Абдулла Қаҳҳорнинг қуйидаги гаплари келади «Куйинтириш учун куйиниш, ардоқланиш учун ардоқлаш керак...».

Сиз бунга нима дейсиз, азиз газетхон!

Абдуҳамид МУХТОРОВ

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини ривожлантириш институти жамоаси Ахборотлаштириш ва стандартлаштириш кафедраси катта ўқитувчиси Малоҳат Нажмуддиновага отаси

Нажмуддин ҚЎШАҚОВ

вафоти муносабати билан таъзия изҳор қилади.

Тошкент вилояти халқ таълими бошқармаси, вилоят педагогик ходимлар малакасини ошириш институти, таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси вилоят қўмитаси жамоаси вилоят халқ таълими бошқармасининг бошлиғи О.А.Тожиевга ўғли

Д Е Н И Снинг

бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ҳамда «Маърифат» газетаси жамоаси Тошкент вилояти халқ таълими бошқармаси бошлиғи О.А.Тожиевга ўғли

Денис ТОЖИЕВнинг

бевақт вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ma'rifat

ТАЪСИС ЭТУВЧИЛАР:
Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий Қўмитаси.

Бош муҳаррир
Ҳалим САИДОВ

Навбатчилар:
Ҳулкар ТУЙМАНОВА,
Алишер НАЗАРОВ

Газетани IBM компьютерида Лилия Бинашева ва Абдирасул Нарманов саҳифалади

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 20. Рақам ва далилларнинг ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга жавоб қайтарилмайди. МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси,32. ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб— 136-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими— 136-55-58. «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

ИНДЕКС: 149, 150. Г-0251. Тиражи 25.810. Ҳажми 4 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-2 босишга топшириш вақти -20.00. Топширилди-18.30. Г. 123456